

Razvojna biblioterapija u radu s djecom u knjižnicama

Vlatković, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:023982>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-26**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Sveučilišni diplomski studij

Informacijske znanosti

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
Sveučilišni diplomski studij
Informacijske znanosti

Razvojna biblioterapija u radu s djecom u narodnim knjižnicama

Diplomski rad

Student/ica:
Ana Vlatković

Mentor/ica:
Izv.prof.dr.sc. Josip Ćirić

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Vlatković**, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Razvojna biblioterapija u radu s djecom u narodnim knjižnicama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. listopada 2024.

Biblioterapija u radu s djecom u narodnim knjižnicama

SAŽETAK

Svrha ovog rada je na temelju prethodnih saznanja o biblioterapiji i biblioterapijskim radionicama, kao i utvrđenih rezultata, odnosno stavova i percepcije knjižničara dobiti saznanja o mogućnostima primjene biblioterapije na dječjim odjelima narodnih knjižnica u Hrvatskoj, pozitivnim učincima te potrebnim kompetencijama za njezino provođenje. Većina knjižnica unutar organiziranih programa za djecu ima aktivnosti čitanja u kojima se nerijetko kao polazište koristi terapeutska i problemska slikovnice čime se, osim poticanja i razvijanja ljubavi prema čitanju, dobiva i biblioterapijska svrha.

Cilj ovog rada jest ispitati ulogu i interes knjižničara u provođenju biblioterapijskih aktivnosti u prostoru knjižnice.

Istraživanje se provodi metodom ankete. Anketnim upitnikom prikupljeni su podaci o upoznatosti knjižničara s pojmom razvojne biblioterapije, kao i o učestalosti upotrebe ove metode u radu s djecom. Ova saznanja mogu potaknuti zanimanje za primjenu biblioterapijskih radionica za djecu ili uvođenje određenih promjena u dosadašnje programe.

Ključne riječi:

Razvojna biblioterapija, knjižničari, narodne knjižnice, dječji odjeli

Bibliotherapy in working with children in public libraries

ABSTRACT

The purpose of this research, based on previous knowledge about bibliotherapy and bibliotherapy workshops, as well as established results, i.e. attitudes and perceptions of librarians, is to gain knowledge about the possibilities of applying bibliotherapy in children's departments of public libraries in Croatia, its positive effects and the necessary competencies for its implementation. Most libraries have reading activities within organized programs for children, which often use therapeutic and problem picture books as a starting point, which, in addition to encouraging and developing a love of reading, also serves a bibliotherapy purpose. The aim of this work is to examine the role and interest of librarians in the implementation of bibliotherapy activities in the library.

The research is conducted using the survey method. The survey questionnaire collected data on librarians' familiarity with the concept of developmental bibliotherapy, as well as on the frequency of use of this method in working with children. These findings can stimulate interest in the application of bibliotherapy workshops for children or the introduction of certain changes in the current programs.

Key words:

Developmental bibliotherapy, librarians, public libraries, children's departments

1. Uvod.....	1
1.1. Biblioterapija.....	1
1.2. Razvojna biblioterapija.....	3
1.3. Razvojna biblioterapija i knjižnice.....	5
1.4. Razvojna biblioterapija i informacijske potrebe djece.....	6
1.5. Školske knjižnice i razvojna biblioterapija.....	8
1.6. Primjer biblioterapijskog istraživanja u školskim knjižnicama.....	9
1.7. Biblioterapija u narodnim knjižnicama.....	10
1.8. Primjeri biblioterapijskih istraživanja u narodnim knjižnicama.....	12
1.9. Uloga knjižničara u biblioterapiji.....	12
1.10. Stručna usavršavanja za knjižničare na temu razvojne biblioterapije.....	14
1.11. Odabir literature za razvojnu biblioterapiju.....	17
1.12. Terapeutske priče.....	19
1.13. Primjeri biblioterapije u praksi.....	27
2. Metodologija.....	29
3. Rezultati i rasprava.....	31
4. Zaključak.....	47
5. Popis literature.....	55

1. Uvod

Uz kvalitetno izgrađen knjižni fond, knjižničara kompetentnog za rad s djecom te ugodan prostor u kojem će djeca rado provoditi svoje slobodno vrijeme, knjižnice mogu biti najpogodnija okruženja za provođenje razvojne biblioterapije.

Knjižničaru, koji je u stalnom kontaktu s korisnicima, a stoga i upoznat s njihovim potrebama, prirodno je da odgovara na njih tako što im preporučuje knjige. U tom odnosu knjiga služi kao sredstvo za komunikaciju. Samim odabirom knjiga, preporukama knjižničara te savjetima, može se reći da se u knjižnicama svakodnevno provodi biblioterapija u najširem smislu te riječi.

Osim toga, knjižničari u suvremenim knjižnicama u sklopu različitih knjižničnih programa često svjesno ili nesvjesno provode biblioterapiju.

Na dječjim odjelima narodnih knjižnica i u školskim knjižnicama često se provode različite aktivnosti i radionice koje polaze od slikovnica i dječjih knjiga, a pridonose razvoju emocionalnih i socijalnih vještina. U takvim aktivnostima knjižničar ima ulogu posrednika između književnog teksta i djece, dok sami tekst, uz posredovanje knjižničara, pomaže i olakšava djeci razumijevanje različitih svakodnevnih situacija s kojima se susreću, potiče na razgovor i razmišljanje, što i jest jedan od bitnijih ciljeva razvojne biblioterapije.

1.1 Biblioterapija

Riječ biblioterapija složenica je riječi *biblion* (knjiga) i *therapia* (terapija) iz čega se može izvesti njezino doslovno značenje, a to je liječenje knjigom (Sabljak 2022, 58). Biblioterapija se koristi još od antičke Grčke, no unatoč davnim počecima sami termin javlja se tek u 19. stoljeću kada se prihvaća u psihologiji i psihijatriji. Suvremena biblioterapija razvija se u Americi, a utemeljuju je psiholozi nakon što su uočili kako razgovorom o štitu mogu pomoći svojim pacijentima (Bušljeta i Piskač 2018, 18). Bašić (2021, 16) navodi kako se biblioterapija provodi u radu s ljudima različite dobi u svrhu održavanja i jačanja psihofizičkog zdravlja u različitim problemskim situacijama poput ovisnosti, poremećaja prehrane, obiteljskih problema, nasilja kao i problema u učenju i školovanju te pretrpljenih različitih životnih stresnih situacija. U istome radu ističe se kako je glavni cilj postizanje promjene i mogućnost prilagodbe novim izazovnim situacijama, te su studije pojedinih slučajeva pokazale da je književnost djelotvorno sredstvo za različite probleme.

Riječi mogu utjecati na ljude koji govore i ljude koji ih slušaju te mogu promijeniti čovjeku život. Mills (1996) piše da je prije svega potrebno osvijestiti kako pravo izlječenje

dolazi od nas samih jer tek tada literatura može postići terapijsku svrhu na način da nas umiruje, opušta, čini otvorenijima za liječenje i pomaže nam da budemo svjesni sebe. (Bašić 2021, 34). „Prvi interaktivni model biblioterapije razvijen je 1974. godine kada je knjižničarka Arleen Hynes u bolnici St.Elizabeth u Washingtonu (SAD) razgovarala s pacijentima o pročitanim pjesmama i pričama. Taj je razgovor bio poticajan i pomagao je ljudima da lakše izraze svoje misli i osjećaje. Prepoznavši dobrobiti biblioterapije, liječnici su podržali Arleen Hynes i omogućili joj da razvije metodu grupnog rada koja se temelji na razgovoru o tekstu. Takav interaktivni model biblioterapije kasnije je postao ključan za rad s pojedincima i skupinama u zdravim ili kliničkim uvjetima.“ (Balans centar za biblioterapiju n.d.) Tekst u biblioterapiji služi kao sredstvo za komuniciranje sa sobom i drugima. Sabljak (2022, 62) u svome radu navodi kako se čitatelj u književnome djelu može poistovjetiti, prepoznati neko svoje osobno iskustvo ili prepoznati druge, a to je prvi proces koji se potiče čitanjem i nazivamo ga identifikacija (poistovjećivanje). Kad iz pozicije likova pristupamo temi priče, preispitujemo vlastite i tuđe stavove i reakcije i tu govorimo o projekciji i introjeksiji.

Sabljak (2022, 62-63) navodi kako nas „tekst također čuva od direktne izloženosti snažnim osjećajima jer se služimo riječima drugih ljudi i uvijek se možemo iza njih i sakriti. Istovremeno, daje nam priliku da kažemo ono što mislimo i osjećamo te da u razgovoru čujemo sebe, ali i druge i to nas dovodi do katarze. Na kraju dolazi do uvida. Prerađujući konflikte koji proizlaze iz priče i promatrajući vlastite reakcije, čitatelj postiže stanje svjesnosti koje može postati ključ za rješavanje njegovih problema.“

Biblioterapija je složena metoda koja zahtijeva od terapeuta da dobro procijeni potrebe klijenata, vješto odabere prave tekstove i vodi razgovor s ciljem postizanja dobrobiti klijenata.

U literaturi se najčešće spominju tri tipa biblioterapije, a to su, kako navode Rešić-Rihar i Urbanija: klinička, razvojna i institucionalna. Pod kliničkom i institucionalnom biblioterapijom podrazumijeva se rad u grupi koji predvodi stručni tim unutar specifične institucije, a koji uključuje stručnjake poput psihijataru, psihologa, terapeuta i sl., a obično podrazumijeva i knjižničare educirane za takav rad s kojima se najčešće konzultira oko odabira literature o čemu je potrebno pažljivo promisliti s obzirom da pogrešan izbor literature može imati nepovoljan utjecaj. Treća vrsta biblioterapije je razvojna biblioterapija o kojoj će se u radu najviše i govoriti, a ona podrazumijeva grupni ili pojedinačni rad s djecom kroz primjenu priče s ciljem da se zdravim pojedincima olakša nošenje s određenim

problemima. Takva vrsta rada pozitivno utječe na dijete tijekom zahtjevnih emotivnih razdoblja u normalnome razvoju djeteta (Krpan, Mršić i Cej 2018, 348).

Sabljak (2022, 62) navodi da se „u novije vrijeme termin biblioterapije uglavnom odnosi na biblioterapijske prinose u kojima je primatelj (čitatelj, slušatelj ili gledatelj – ovisno o mediju) izravno upućen na izvođenje specifičnih programa, procedura ili tehnika samozaštite.“

Ayalon (1995, 49-50) ističe kako biblioterapija podrazumijeva aktivne načine čitanja u skupini:

- „prepričavanje događaja iz teksta
- ispitivanje osjećaja likova
- prepoznavanje važnih tema u vlastitu životu
- istraživanje ponašanja i osjećaja
- stvaranje osobnih zaključaka o posljedicama određenih ponašanja, osjećaja ili akcija“

Žurić Jakovina (2021, 241) ističe kako se danas o biblioterapiji govori i kao o jednoj od „grana art terapije tj. jednom od načina terapije umjetnošću, gdje književno djelo predstavlja medij kojim se postiže psihoterapijski učinak.“ Korištenje knjiga u svrhu liječenja biblioterapijska je metoda koja se sastoji od tri glavna elementa: terapeut, klijent (pacijent) i knjiga kao medij koji pokreće terapijski proces. U istome radu navodi se kako se „unutar rasprave o biblioterapiji javljaju dva mišljenja koja se razlikuju po pitanju sadržaja knjiga koje klijenti trebaju pročitati i po pitanju količine terapeutova angažmana pa se tako s jedne strane smatra da se samo fikcijska djela mogu koristiti kao terapijsko štivo, dok drugi smatraju da u svrhu terapije mogu poslužiti i nefikcionalna djela, kao što su knjige za samopomoć.“ U prvom slučaju terapeut je angažiraniji i njegova je uloga bitnija, dok se u drugome ona svodi najčešće na savjetovanje i usmjeravanje. Iz toga su proizašle i dvije škole biblioterapije: kognitivna i afektivna. „Kognitivna biblioterapija promatra proces učenja kao glavni mehanizam terapijske promjene, stoga u tu svrhu rabi nefikcionalna djela, dok se u afektivnoj koriste fikcionalna djela, a naglasak se stavlja na emocionalne doživljaje čitatelja.“ (Žurić Jakovina 2021, 241-242)

1.2. Razvojna biblioterapija

Bašić (2021, 14) navodi da se „razvojna biblioterapija odnosi na upotrebu literature i kreativnog pisanja s djecom, odraslima i starijim osobama za razvoj i osobni rast.“ Sucyłaite ističe dva osnovna oblika razvojne biblioterapije. Prvi se temelji na čitanju, a drugi na razgovoru o pročitanome. Rudež navodi da u prvome slučaju stručna osoba poput knjižničara,

pedagoga, psihologa i sl. predlaže ciljano čitanje određene literature koju smatra pogodnom za rješanje problema ili situacije u kojoj se osoba nalazi. Drugi, interaktivni pristup temelji se na interakciji između knjiga i ljudi. Biblioterapija se pritom podrazumijeva kao vođeno čitanje pri kojem voditelj ima značajnu ulogu, a to je da kroz zajedničko čitanje i interpretiranje djela potiče čitatelja da upotrijebi maštu u pronalasku rješenja za vlastiti problem (Krpan, Mršić i Cej 2018, 348).

„Vođeno čitanje podrazumijeva osmišljeno, emocionalno obojeno i emocionalno ciljano čitanje teksta koji primatelju-čitatelju prenosi emocionalni i misaoni sloj teksta sa značajnom funkcijom buđenja zdravih emocija i estetskog doživljaja.” (Sabljak 2022, 65)

Vođenim se čitanjem želi postići katarza što znači da ćemo čitanje promatrati na tri razine:

- Socijalno-društvenoj razini
- Bihevioralnoj razini
- Zaštiti od zasićenosti (Sabljak 2022, 71).

Sabljak (2022, 61) navodi da se biblioterapija kao vođeno čitanje može „preventivno i rekreativno ugraditi u niz čitateljskih programa za široku populaciju te da kao takva može poslužiti kao pomoćna metoda u tretmanu stresnih životnih situacija.“ Slična razmišljnja iznosi i Piskač (2018, 140) koji piše kako je „razvojna biblioterapija, zbog svoje idealne forme gdje se čitatelji mogu susresti sa specifičnim životnim situacijama, ali ne i posljedicama tih situacija, vrlo primjenjiva, a prostori u kojima se provodi mogu biti obrazovne i kulturne ustanove.“ Brown (1975, 4) ističe kako je ona od velike pomoći pri svladavanju osobnih problema, a njezina je uloga prvenstveno preventivna u smislu sprečavanja neželjenih postupaka i ponašanja. Knjige nam mogu pomoći u teškim trenucima jer u njima možemo pronaći situacije, događaje i likove s kojima se možemo poistovjetiti. Pomažu nam riješiti probleme, prihvatiti stvari koje se ne mogu promijeniti i pružaju nam osjećaj da nismo sami. „Razvojna biblioterapija može se definirati i kao čitanje koje će djeci pomoći nositi se s problemima, shvatiti da nisu sama kao i da je njihova emocionalna reakcija normalna.“ (Škrabina 2013, 220) Riječ je o neizravnoj intervenciji koja korištenjem pažljivo odabranih tematskih knjiga ili tekstova pomaže djeci u nošenju s promjenama, emocionalnim ili mentalnim problemima (Lucas i Soares 2013, 137-147). Žurić Jakovina (2021, 202) ističe kako dijeleći emocije s likom, čitatelj može doživjeti emocionalno rasterećenje i olakšanje te da iako se ne radi o klasičnome liječenju, biblioterapiji se određeni stupanj ljekovitosti ne može poreći.

Postoji više modela razvojne biblioterapije, a najpoznatiji su: preskriptivna biblioterapija ili samopomoć, koja uključuje posebne materijale za čitanje i radne bilježnice koje mogu biti dio terapije ili se samostalno koristiti, a služe za rješavanje različitih problema mentalnog zdravlja. Neke knjižnice za tu svrhu rade popise knjiga koje se mogu koristiti za poboljšanje mentalnog zdravlja. Drugi poznatiji model je kreativna biblioterapija koja se književnošću i književnim djelima služi u svrhu poboljšanja psihičkog zdravlja djece i mladih. Ova metoda može poslužiti kada se osoba može poistovjetiti s književnim likom ili određenom temom, a bitna je jer razvija empatiju te doprinosi socijalnom razvoju djeteta i adolescenta. Aktivnosti u razvojnoj biblioterapiji mogu donijeti nove informacije, razviti komunikaciju i potaknuti rasprave o bitnim temama i problemima, povezati nas s drugim ljudima te pružiti različite mogućnosti za rješavanje problema (Balans centar za logopediju i biblioterapiju, n.d.)

Osim vođenog čitanja, Sabljak (2022, 71) kao dio biblioterapijskog čitanja spominje i ciljano čitanje koje cilja određene knjige s predviđenim naslovom ili ključnim pojmovima kako bi se pojedinac ili uža skupina mogla identificirati s tim knjigama i brzo uključiti u priču i radnju. Ciljanim čitanjem može se nazvati takozvano obvezatno čitanje ili lektira na drugačiji način, a uspješno se provodi u američkim školama, iako je sve popularnije i kod nas. Prema istome izvoru, ono se može promatrati kao higijenski postupak proveden na učenicima, pacijentima i klijentima koji daje pozitivne ili negativne promjene u njihovoj samoreceptiji. Ukoliko ga gledamo kao vrstu čitanja, ciljano čitanje je kreativno čitanje koje obrađuje tekst i razvija receptijske sposobnosti što dovodi do dvosmjernog komuniciranja: čitatelj – tekst autora, igra i aktivnost kojima se uvodi u čitanje kao priprema za doživljaj samoga djela (Sabljak 2022, 71-73).

1.3. Razvojna biblioterapija i knjižnice

Današnje knjižnice nisu namijenjene isključivo za čitanje, učenje i pružanje informacija, već se u njima uz druženje i zabavu može kvalitetno provesti slobodno vrijeme. Dobrobiti odlaska u knjižnice od najranije dobi potvrđene su brojnim istraživanjima. Imajući u vidu sklonosti, interese i aktivnosti djece, knjižničari se više no ikad trude privući ih u knjižnice te organiziraju različite zabavne, kreativne i edukativne radionice. U središtu takvih organiziranih programa obično su knjige te razgovori o pročitanome čime je već ostvaren jedan od preduvjeta za provođenje razvojne biblioterapije.

U svome radu Krpan, Mršić i Pisačić (2021) tvrde kako se korištenjem pomno odabranih književnih tekstova u knjižnicama može prakticirati razvojna biblioterapija sa

zdravom populacijom. Provoditi je mogu knjižničari pomoću teksta, koji pri tom služi kao sredstvo komunikacije i polazište za druge aktivnosti kojima bi se mogli riješiti svakodnevni problemi čitatelja. Glavni cilj biblioterapijske radionice je izazvati promjene u pristupu određenoj situaciji, preusmjeriti negativno ponašanje ili razmišljanje u pozitivno, potaknuti na razmišljanje. (Krpan, Mršić i Pisačić 2021, 133-134)

U knjižnicama se razvojna biblioterapija može koristiti kroz pričaonice za djecu, satove lektire, likovne i literarne radionice, čitateljske klubove i slično. Vođenim čitanjem i razgovorom sudionike se potiče na razmišljanje o pročitanom te ih se pokušava dovesti do rješavanja različitih životnih problema. Neke od bitnijih zadaća razvojne biblioterapije su razvijanje ljubavi prema knjigama, promicanje čitanja, poticanje razmišljanja o pročitanom, poticanje empatije te razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina, a to sve ujedno su i zadaće školskih i narodnih knjižnica.

Mršić, Krpan i Pisačić (2021, 131) u svome radu navode kako bi uvođenjem biblioterapije knjižnice dobile još jednu važnu ulogu u društvu i to kao „mjesto interakcije između književnoga teksta i knjižničnih korisnika s ciljem izgradnje socijalno i emocionalno kompetentnih pojedinaca koji čine zdravo društvo.“

Da bi se one angažirale i postale uobičajeno mjesto za provođenje biblioterapije, potrebno je prije svega educirati i informirati knjižničare o biblioterapiji, njezinoj ulozi te osvijestiti potrebu njezine primjene čemu svakako mogu doprinijeti stručne edukacije na temu biblioterapije.

Iz dugotrajnog druženja knjižničara s knjigom proizlazi njihov jedinstven odnos. Antulov (2019) ističe kako „razumijevanje knjiga i korisnika, dobra organizacija i poznavanje biblioterapije knjižničarima omogućuje da postanu jedna od vodećih struka u biblioterapijskom području. Kad govorimo o knjižnicama i poticanju na čitanje, o čitateljskim klubovima, čitateljskim navikama i drugim društveno usmjerenim aktivnostima koje se poput biblioterapije vežu uz knjigu i čitanje, obično pomislimo na narodne ili pak školske knjižnice i nedvojbeno je da one mogu na tom polju dati izrazito velik doprinos.“ (Antulov 2019, 153).

S obzirom da biblioterapija odražava snažnu podudarnost između vlastitih i ciljeva ostalih knjižničnih usluga kao i na njezin kontinuirani rast, neizbježno je da će ona tek postati dio bitnih usluga narodnih i školskih knjižnica (Arulanantham i Navaneethakrishnan 2014, 172).

1.4. Razvojna biblioterapija i informacijske potrebe djece

Djeca su najosjetljivija korisnička skupina knjižnica. Brzo se razvijaju i najviše uče, stvaraju temeljne spoznaje i cjeloživotne navike. Upravo je zbog toga potrebno da djeca dobiju kvalitetne informacije, knjižnične usluge i programe (Stričević 2013, 69). To se postiže poštivanjem smjernica za knjižnične usluge. Njihova svrha je pomoći knjižnicama da uvedu visokokvalitetne usluge za djecu. Neke od zadaća dječje knjižnice su podupiranje učenja čitanja i promicanje knjiga i druge građe za djecu te organiziranje posebnih događanja za djecu. Svako dijete ima pravo na slobodan i besplatan pristup informacijama, građi i programima. Dječje knjižnice trebaju sadržavati šaroliku građu koja treba biti visoke kvalitete i primjerena dobi korisnika. Knjižničari trebaju pružiti informacije i referentne usluge, uključiti djecu u odabir građe, poticati djecu na stjecanje vještina potrebnih za snalaženje u knjižnici i informacijsko opismenjavanje, educirati roditelje, odgojitelje i učitelj (IFLA 2004).

Čitanje potiče djetetov intelektualni, socijalni i emocionalni razvoj, a knjižnica je jedno od mjesta gdje djeca od rane dobi mogu početi razvijati razne vještine (čitanje, socijalne vještine, kreativnost i sl.), stoga je potrebno da okruženje i građa dječje knjižnice bude prilagođena njihovim potrebama i željama.

Radonić i Stričević (2009, 9) navode kako je „čitanje djetetu od najranije dobi jednako važno za njegov razvoj kao i briga za njegove osnovne potrebe, poput potrebe za hranom, zdravljem, odmorom, igrom, sigurnošću i ljubavlju. Prema istome izvoru neke od glavnih sposobnosti i znanja koje u djetetu razvija čitanje jesu govorne sposobnosti, sposobnosti slušanja, bogat vokabular, mašta i umjetničke tendencije, koncentracija, opažanje, mišljenje, logičko zaključivanje...“

Čitanjem djeca otkrivaju jedan drugi, njima nepoznat svijet, promatraju okolinu na drugačiji način, razvijaju sustav vrijednosti i grade svoj unutarnji svijet. Čitateljske kompetencije razvijaju se i kroz programe biblioterapijskog čitanja, a ujedno i stvaraju preduvjeti kako bi čitatelj ozbiljno promišljao svoje čitanje (Sabljak 2022, 71).

Neke od osnovnih zadaća razvojne biblioterapije usko su povezane s informacijskim potrebama djece, primjerice razvijanje vještina čitanja, razvijanje i očuvanje individualnog i kulturnog identiteta, poticanje interesa i ljubavi prema knjigama, poticanje razmišljanja o pročitanoj, poticanje empatije te razvoj komunikacijskih i socijalnih vještina. Knjiga i čitanje kao glavne poveznice razvojne biblioterapije i informacijskih potreba djece potiču djecu na

promišljanje, na kritičku procjenu teksta, razvijaju njihovu maštu i kreativnosti te donose brojne druge dobrobiti.

S obzirom na gore navedeno te na teorijski dio rada koji govori o razvojnoj biblioterapiji može se zaključiti da se upravo kroz primjenu biblioterapije u knjižnici mogu zadovoljiti osnovne informacijske potrebe djece.

1.5. Školske knjižnice i razvojna biblioterapija

Školska knjižnica pomaže pri učenju osiguravajući dostupnost knjiga i ostale literature koja potiče učenike na razvijanje vještina kritičkog razmišljanja, na razumijevanje i sposobnost za procjenu informacija i obavijesti koje su im dostupne putem različitih oblika i medija. Knjižničari potiču na praktičnu primjenu knjiga i ostalih izvora informacija u knjižnici i izvan nje. Kvalitetna suradnja knjižničara i učitelja može pozitivno utjecati na razvoj pismenosti, čitanja, rješavanja problema, kao i na učenje informacijskih i komunikacijskih vještina. Školska knjižnica potiče i pruža podršku učenicima u stjecanju vještina za cjeloživotno učenje, potiče kreativnost i maštu te im pomaže da postanu odgovorni članovi zajednice. (UNESCO 1998).

Učenici se u osnovnim školama mogu susresti s različitim problemima i emocijama. Dok su kod nekih prisutne poteškoće u ponašanju, drugi mogu doživljavati stres zbog školskih obveza, odnosa s učiteljima i prijateljima, obiteljskih problema i sl. Kako bi se osjećali bolje i riješili problem, važno im je pružiti podršku i savjet, a u tome im, osim pedagoga i psihologa, mogu pomoći i školski knjižničari. Školska knjižnica raznovrsnim programima i aktivnostima poticajno djeluje i uvodi sve učenike u svijet knjige i čitanja.

Mikuletič (2010) navodi kako je školska knjižnica djeci prirodna okolina gdje su oslobođeni pritiska ocjena i ispitivanja. Često se u takvoj atmosferi opuste i razgovaraju s knjižničarima o svojoj svakodnevici pa tako i problemima i emocijama. Cilj biblioterapije u školi je preventiva. U istome radu navodi se kako je „u školskom okruženju bolje koristiti izraz razgovor o knjizi. Glavna značajka biblioterapije i jesu razgovori o pročitanim knjigama.” Oni omogućuju da čitatelj otvoreno govori o svojim doživljajima i osjećajima. Unatoč brojnim promjenama u suvremenome svijetu, čovjek je društveno biće i potrebna mu je interakcija s drugima. Grupni razgovori o pročitanoj djelu učinkovito djeluju na pojedince. „Primjenom literature može se potaknuti emocionalni, socijalni i kognitivni razvoj te obrazovanje što učenicima može biti od pomoći u suočavanju sa svakodnevnim problemima. Najčešće je to želja za prihvaćanjem. Knjižničar u suradnji s profesorom književnosti može odabrati knjige koje se bave nekom problematikom te organizirati čitanje i

razgovor o knjizi i stvaralačko pisanje. Stručnjak koji vodi biblioterapiju u školi trebao bi se distancirati od učenika, ali bi također trebao s njima ostvariti dovoljno blizak odnos da steknu povjerenje.“ (Mikuletič 2010, 133-140).

U svome radu Maich i Kean (2004, 2) kazuju kako se razvojna biblioterapija može uklopiti u školski kurikulum kroz nastavu književnosti te zdravstveni odgoj, a prema nekim autorima i kroz individualne programe u kojima se uče vještine rješavanja problema. Biblioterapija se može provoditi pojedinačno, u skupinama ili u cijelom razredu u skladu s potrebama ili preventivno. Kao dobrobiti razvojne biblioterapije u školskom okruženju Maich i Kean (2004, 10) navode:

- 1.“ Svijest o tome da su i drugi iskusili slične probleme.
2. Saznanje o tome da postoje alternativna rješenja problema.
3. Razvijanje slobode govora o različitim problemima.
4. Razvijanje vještina rješavanja problema.
5. Daljnji razvoj pozitivnog ja-koncepta.
6. Oslobođanje od emocionalnog i mentalnog stresa.
7. Razvijanje iskrenosti prema sebi.
8. Razvijanje interesa koji nisu usmjereni samo na sebe.
9. Bolje razumijevanje ljudskog ponašanja.“

Zbog atmosfere koja kod učenika stvara osjećaj sigurnosti i opuštenosti, školske knjižnice mogu biti idealna mjesta za provođenje razvojne biblioterapije. Osim prostora, potrebna je volja i sposobnost školskog knjižničara koji bi trebao biti odmjeran i povjerljiv da bi preuzeo ulogu biblioterapeuta, a od pomoći mu može biti i kvalitetna suradnja s profesorima i ostalom stručnom službom. Ključno je znati s kakvim problemima se suočavaju učenici, a jednako važno je i biti upoznat sa sadržajem knjiga koje će koristiti kao alat u biblioterapijskom procesu. Razvojna biblioterapija u školama može biti od velike koristi te donijeti učenicima brojne dobrobiti i poduprijeti njihov socijalni i emocionalni razvoj.

1.6. Primjer biblioterapijskog istraživanja u školskim knjižnicama

Istraživanje o biblioterapiji u školskim knjižnicama provedeno je u Enuguu u Nigeriji. Za prikupljanje podataka korištena je metoda ankete, a kao instrument korišten je anketni upitnik. Ispitano je 52 učenika iz dviju škola s funkcionalnom knjižnicom i učiteljima-knjižničarima. Učenici su Likertovom ljestvicom izrazili svoje stavove i mišljenje o knjigama američkih autora koje su prethodnih 10 tjedana čitali te o njima raspravljali s knjižničarima, a koje su

govorile o sigurnosti, ljubavi, toleranciji i brizi za okoliš. Studija je pokazala kako je biblioterapija doista učinkovit alat za poboljšanje kulture čitanja i dobrog ponašanja među učenicima u školama. Na temelju nalaza donesene su preporuke da knjižničari i školske knjižnice trebaju kontinuirano primjenjivati ovaj alat u cilju poboljšanja kulture čitanja i dobrog ponašanja među učenicima. Školske knjižnice trebalo bi opremiti potrebnim sadržajima i opskrbiti ih knjigama, romanima i multimedijalnim materijalima koji će privući učenike i učiniti čitanje zanimljivim te da roditelji kao prvi učitelji svoje djece trebaju pomno paziti na njih i redovito ih poticati da čitaju podsjećajući ih na važnost čitanja. (Onwubiko 2022)

Baruchon-Arbib (2000, 102) navodi kako terapijska priroda biblioterapije ne dopušta njezinu potpunu primjenu u knjižnicama, ali ističe kako u školskim knjižnicama razvojni aspekt biblioterapije može poslužiti kao potpora znanju. Istraživanje za provedbu tih ideja provedeno je u dvije škole u Izraelu s naglaskom na izgradnju posebnog odjeljka za samopomoć u knjižnicama. Nakon nekoliko održanih sastanaka sa školskim psihologom i obrazovnim savjetnikom, došlo se do zaključka da se eksperiment usmjeri na učenike 7., 8. i 9. razreda. Učenici su pokazali veliki interes za knjige koje su govorile o problemima s kojima su se mogli poistovjetiti i o kojima su otvoreno počeli međusobno i s knjižničarima raspravljati. Osim toga, stvorena je bliska suradnja između školske uprave, učitelja i knjižničara. Projekt je, međutim, u jednom pogledu bio neuspješan: u knjižnici je postavljena kutija za bilo kakva pitanja koja muče učenike, no nijedan učenik nije ostavio poruku i kutija je ostala prazna. Pretpostavlja se da je postojao strah od prevelike izloženosti ili nedostatak želje ili svijesti da se okrene ovom terapijskom elementu. Međutim, godinu dana kasnije, do knjižničara su došle informacije da je nekoliko učenika potražilo pomoć u rješavanju obiteljskih problema. Ono u čemu je projekt uspio je razvoj povećanja svijesti o društvenim problemima i preventivnim akcijama, što je i bio jedan od glavnih ciljeva. Osim toga, poslužio je i u svrhu poticanje čitanja koje je postalo i sredstvo za iskazivanje i komunikaciju o osjećajima, problemima i sl. (Baruchon-Arbib 2000, 102-110).

1.7. Biblioterapija u narodnim knjižnicama

„Narodna je knjižnica lokalno informacijsko središte koje svojim korisnicima osigurava pristup svim vrstama znanja i informacija. Neophodna je sastavnica društava znanja koja se neprestano prilagođavaju novim sredstvima komunikacije kako bi svim građanima osigurala pristup informacijama i omogućila njihovu smislenu uporabu. Ona osigurava javno dostupan prostor za širenje znanja, kulturno dijeljenje i razmjenu informacija.“ (IFLA-UNESCO 2022).

Sabljak (2022, 1) ističe kako „narodnoj knjižnici pripada uloga mjesta osobnog razvoja na kojem njezini korisnici mogu zadovoljiti jedinstvene potrebe ako se osiguraju odgovarajući prostor i građa te programi i aktivnosti koji će zainteresirati korisnike knjižnice u lokalnoj zajednici. To podrazumijeva i senzibilizirane stručne i kulturne zajednice koje znaju odgovoriti i na neizrečena pitanja i koji su dovoljno osjetljivi da prepoznaju stvarne potrebe svojih korisnika koji sve češće traže odgovore i informacije za život i životna pitanja.“

Knjižnice su među prvim javnim kulturnim ustanovama, uz socijalne i zdravstvene, uključene u djelotvorno pomaganje svim ugroženim i osjetljivim skupinama: djeci, starijim osobama, beskućnicima, prognanicima, useljenicima, osobama s invaliditetom i sl., što znači da su narodne knjižnice svojoj tradicijskoj ulozi dodale i ulogu prirodnog mjesta za samoobrazovanje, informiranost i kulturu, kao i za razne programe biblioterapije odnosno vođenog čitanja. (Sabljak 2022, 109)

„Narodna knjižnica pokretačka je snaga u obrazovanju, kulturi, društvenom uključivanju i informiranju, te ključni čimbenik održivog razvoja i osobnog ostvarenja kroz poticanje mira i duhovno blagostanje.“ (UNESCO 1994) One danas nude sve više usluga i korisnici ih smatraju dnevnim boravkom gdje slobodno vrijeme mogu provoditi uz željene aktivnosti. Kako bi se razvila čitateljska pismenost i stekla navika odlaska u knjižnicu od najranijih dana, posebna se pažnja posvećuje djeci i mladima.

Sa svojim fondom, narodna je knjižnica živi organizam, prostor za razvoj društvenosti, slobodoumnosti, senzibilnosti, otvorenosti i intelektualnosti. Ona je mjesto kojim se korisnik služi cijeli život, od djetinjstva do mirovine. (Sabljak 2022, 69)

Čitanje je sastavni dio osobnog razvoja, a čitanjem od najranije dobi obogaćuje se rječnik, potiče mašta i ljubav prema knjizi. Čitajući djeca mogu pronaći rješenje svojih problema i utjehu, a roditelji kroz razgovor o pročitanom lakše mogu doprijeti do djeteta. (CentarZdravlja 2019)

Zbog nedostatka iskustva, djeca se teže izražavaju i imaju manju koncentraciju zbog čega je građu potrebno prilagoditi njihovim mogućnostima. Kako bi se uspostavio kontakt i suradnja, djeci se treba približiti, stvoriti im osjećaj sigurnosti te im dopustiti da aktivno sudjeluju (Ayalon 1995, 37).

U sklopu dječjih odjela narodnih knjižnica obično se nalaze i igraonice što također može izazvati interes kod djece te biti podloga za provođenje biblioterapije. Kroz igru djeca lako mogu neizravno pružiti informaciju i razgovarati o onome što ih muči. Igra može pomoći

djetetu da prihvati sebe i druge, da lakše izrazi osjećaje na socijalno prihvatljiv način te razvije empatiju. (Gjurković 2018, 193.)

Reščić-Rihar i Urbanija (1999, 14) navode kako je prilikom biblioterapije s djecom potrebno koristiti kraće priče, ponekad ih je dobro pročitati i više puta kako bi djeca lakše razumjela. Poželjne su i priče iz života koje je potrebno predočiti izravno.

Odjeli za djecu i mlade narodnih knjižnica obično su namijenjeni djeci od rođenja do navršene 18. godine te svojim korisnicima oduvijek predstavljaju važan segment obrazovnog i socijalnog okružja. Svojim raznovrsnim fondom knjižne, audiovizualne i didaktičke građe otvaraju mogućnost za provođenje brojnih aktivnosti, a među njima i biblioterapije, koja može donijeti brojne dobrobiti, naročito u suvremenome svijetu kada su djeca i mladi suočeni s brojnim promjenama te se svakodnevno susreću s mnogim problemima i izazovima, a u svemu tome im je potrebna potpora. Briga za mentalno zdravlje djece i mladih danas sve više dolazi u fokus, a primjenom razvojne biblioterapije knjižnice se mogu uključiti i odigrati važnu ulogu.

1.8. Primjeri biblioterapijskih istraživanja u narodnim knjižnicama

Istraživanje provedeno u okrugu Jaffna u sjevernoj Šri Lanki sugerira mogućnost provođenja biblioterapije u narodnim knjižnicama uz potporu zdravstva. Studija je koristila anketne i deskriptivne metode istraživanja, a analizom statističkih podataka utvrđeno je da više od 44 % populacije traži pomoć u rješavanju osobnih problema. Pružanjem biblioterapijskih programa, narodne knjižnice mogu dati veliki doprinos u poboljšavanju mentalnog zdravlja ljudi (Arulanatham, 2014, 164).

Istraživanje o izvođenju, kvaliteti i učincima biblioterapeutskih programa i radionica u narodnim knjižnicama provedeno u Maleziji obuhvatilo je narodne knjižnice istočne i zapadne Malezije. Kvalitativnim istraživačkim pristupom nastojao se ostvariti uvid u biblioterapijske sheme koje provode knjižnice te osigurati bolje razumijevanje samoga koncepta, a jedno od glavnih pitanja koje je trebalo istražiti jest kako se biblioterapija može koristiti u svrhu poticanja čitanja. Polustrukturiranim intervjuom te fokus grupama obuhvatili su se sudionici programa, a to su korisnici i knjižničari. Biblioterapija u narodnim knjižnicama može biti vrlo učinkovito sredstvo za podršku mentalnog zdravlja korisnika (Noordin, Husaini, Shuhidan 2017, 3).

1.9. Uloga knjižničara u biblioterapiji

U svome radu Sabljak (2022) kazuje kako knjižničari kao stručnjaci sudjeluju u komunikacijskom procesu između autora i korisnika knjižničnih usluga te da su ujedno i edukatori u podizanju praga pismenosti svojih korisnika. Posrednici su u procesima organizacije informacija, ali i programa u krugu stalnog otvaranja novih usluga za korisnike. Uz već uobičajene i usvojene asistencije korisnicima, odgovornost knjižničara je povećana u novim oblicima poticanja čitanja što pred njih dovodi i nove izazove stručnog samousavršavanja te cjeloživotnog učenja, kao i pozicioniranja u voditelje suvremenih programa u knjižnici (Sabljak 2022, 23, 69, 81).

Biblioterapiju u knjižnici nije moguće provesti bez knjižničara koji, kada govorimo o razvojnoj biblioterapiji, obično preuzima ulogu biblioterapeuta tj. voditelja biblioterapijskog procesa i upravo o njemu ovisi i sam proces. Njegova osnovna zadaća je upoznati se s djecom te problemima ili poteškoćama s kojima se suočavaju i pronaći građu koja će poslužiti kao alat u procesu. S obzirom da razvitak procesa razvojne biblioterapije ovisi o mogućnostima, znanju i sposobnosti knjižničara. Sabljak (2022, 65) ističe važnost senzibiliteta u radu s ljudima, otvorenost prema edukaciji i interdisciplinirani pristup čitanju.

Premda biblioterapiju svjesno ili nesvjesno koriste u svome radu predlažući korisnicima knjige, (Brewster 2013, 571) navodi kako postoje brojna pitanja i nesigurnosti u vezi biblioterapije s kojima se knjižničari susreću, a najčešće su to koju literaturu koristiti, kako osnovati skupinu, koje vještine je potrebno imati te kolika je uloga knjižnice kao prostora gdje se radionice održavaju.

Biblioterapeutima se danas postavljaju visoki zahtjevi, a dobar biblioterapijski pristup uvelike ovisi o njihovim sposobnostima i znanjima koja je potrebno učiti i nadograđivati na prikladnim edukacijama, a poželjna je i suradnja sa stručnim osobama kao što su logopedi i psiholozi.

U svome radu Piskač i Bušljeta (2018) navode kako odmjeren i razumljiv biblioterapeut potiče razumijevanje misli i emocija te ističu njegovu odgovornost za kreiranje ugodnog i sigurnog ozračja. Da bi biblioterapija bila uspješna potrebna je usklađenost književnoga djela, voditelja i djece. Dobar biblioterapeut vodit će djecu i ohrabriti ih za komunikaciju o problematičnim pitanjima (Piskač, Bušljeta 2018, 87-89).

Antulov (2018, 156) ističe da „biblioterapiju trebaju provoditi osobe koje poznaju i knjige i ljude, odnosno način na koji ljudi doživljavaju pojedine knjige: emocije i opći ton

kojim određena knjiga odiše. Ukoliko ju provode nestručne osobe, može biti neučinkovita ili čak proizvesti suprotan učinak“.

Bašić (2021, 81) navodi kako je u radu s djecom i mladima vrlo važno njegovati visoku kulturu razgovora koja podrazumijeva otvoreno stajalište prema mišljenjima i osjećajima svakog člana skupine te kod starije djece argumentirano iznošenje stajališta. Pod osnovna pravila ponašanja koja uspostavljaju takvu kulturu razgovora spada to da se razgovara o tekstu, a ne o drugima, da je potrebno biti pažljiv i pristojan prema drugima te saslušati druge.

Slična razmatranja u svome radu iznose i Piskač i Bušljeta (2018) te kažu kako voditelj biblioterapije trebao znati s poštovanjem i povjerenjem razgovarati s djecom kako bi shvatio što ih zanima ili muči. Djeci je potrebno dopustiti da izraze ono što žele izraziti, saslušati ih te poštivati njihovo mišljenje. Dobar biblioterapeut treba uspostaviti odnos poštovanja i povjerenja s djecom, a da bi se to ostvarilo potrebno je biti strpljiv i svjestan da je put do rješavanja problema postupan te da mu se ponekad treba više puta vraćati. Ukoliko biblioterapeut vjeruje u ono što radi, ima iskustva i znanja, zasigurno će imati uspjeha u onome što radi (Piskač, Bušljeta 2018, 89).

Istraživanje provedeno u Iranu usmjereno je na biblioterapeute i njihove vještine. Ispitao se 61 stručnjak, od kojih je svatko imao diplomu iz informacijskih znanosti ili psihologije te barem jednu objavljenju knjigu, odobreni stručni rad ili članak s područja biblioterapije. Podaci su prikupljeni pomoću upitnika koji je sadržavao 6 zatvorenih i 4 otvorena pitanja i 45 stavki koje su izvučene iz pregleda literature iranskih i stranih studija koje su napisane u području biblioterapije. Analizom podataka utvrđeno je da je 58,3% ispitanika bilo iz područja knjižničarstva i informatike, a 41,7 % iz područja psihologije. Istraživanje je pokazalo kako su najvažnije karakteristike i vještine biblioterapeuta: motiviranost, povjerljivost te praktično iskustvo u srodnim područjima. Knjižničari kao pojedinci sa širokim spektrom izvora informacija i zahvaljujući kontinuiranoj interakciji s različitim ljudima posjeduju potrebne vještine te učinkovitom komunikacijom mogu sudjelovati u biblioterapeutskim programima, no biblioterapija bi najviše učinka imala kada bi knjižničari i s ostalim spomenutim stručnjacima timski sudjelovali u provedbi (McCaffrey 2016, 8-14).

1.10. Stručna usavršavanja za knjižničare na temu razvojne biblioterapije

Hrvatsko knjižničarsko društvo (HKD) i Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara (CSSU) provode edukacije na svim područjima bibliotekarstva, a između ostaloga i za biblioterapiju.

Sabljak (2022, 70) navodi kako posljednjih pet godina CSSU u svom programu ima niz seminara i pokaznih radionica vođenog čitanja koje su prošli knjižničari mahom iz narodnih i školskih knjižnica i tako se dodatno osposobili za voditelje vođenog čitanja. Strukturirano usvajanje znanja i vještina polučilo je pokretanje niza čitateljskih skupina, programa za poticanje i promicanje čitanja te programa vođenog čitanja. Od velike koristi je dobiti od stručnjaka i knjižničara s iskustvom informacije potrebne za biblioterapiju i njezino provođenje, a u nastavku će ukratko biti prikazan stručni skup i tečaj dostupan u obliku webinaru na temu biblioterapije.

Biblioterapijski pristup u radu s djecom i mladima u knjižnici

U organizaciji HKD-a i Knjižnice Medveščak (KGZ) 26. ožujka 2021. organiziran je stručni skup „Biblioterapijski pristup u radu s djecom i mladima u knjižnici” koji se održao putem Zoom aplikacije za videokonferencije. Tema stručnoga skupa bili su teorijski i praktični aspekti primjene razvojne biblioterapije u dječjoj knjižnici. Sudionici su putem izlaganja te primjera dobre prakse dobili uvid u različite tipove biblioterapije i saznali koji su pristupi najučinkovitiji u radu s djecom i mladima u knjižnicama tj. koje aktivnosti knjižničari mogu sami provoditi, a za koje im je potrebna suradnja sa stručnjacima. Nakon okupljanja sudionika i pozdravne riječi izv.prof.dr.sc. Davor Piskač, mr.sc. Ivana Bašić te dr.sc. Ljiljana Sabljak održali su predavanja na temu biblioterapije nakon čega su uslijedila izlaganja s primjerima dobre prakse iz kojih su sudinici mogli iz prve ruke čuti sve o čitavom biblioterapijskom procesu u knjižnici. Na završetku skupa u raspravu su se uključili svi sudionici koji su imali priliku postaviti dodatna pitanja ili produbiti neku temu od interesa. Sudionici su se upoznali s različitim vrstama biblioterapije, dobili informacije o odgovarajućim biblioterapijskim pristupima u radu s djecom, kao i za koje aktivnosti su im potrebni stručnjaci (Hrvatsko knjižničarsko društvo, n.d.)

Razvijanje kritičkog mišljenja kod djece pomoću biblioterapijskog pristupa (temeljenog na tradicionalnim pričama)

Ovaj stručni skup održan je u Gradskoj knjižnici Zadar 16.5.2024., a bio je namijenjen knjižničarima dječjih odjela narodnih knjižnica te stručnim knjižničarima u osnovnim školama s ciljem da se polaznici upoznaju s različitim metodama za razvijanje kritičkog mišljenja kod djece, komunikacijskih vještina, te socijalnih i emocionalnih kompetencija. Na konkretnome primjeru biblioterapijske radionice sudionicima su prenesena znanja i vještine koje im mogu poslužiti u vlastitome radu.

U uvodnome dijelu predavanja polaznici su se upoznali s metodama koje se upotrebljavaju za poticanje i razvijanje kritičkog mišljenja kod djeca. U teorijskome dijelu predstavile su se različite metode za rad s djecom i kreiranje radionica koje polaze od čitanja tradicionalnih priča pomoću koji se razvija kritičko mišljenje, komunikacijske vještine na materinskom jeziku te potiče socijalizacija i društveno uključivanje.

Vježbe su sadržavale konkretan primjer biblioterapijske radionice koja pokazuje sudionicima na koji se način uz pomoć tradicionalne hrvatske priče mogu razvijati socijalne i emocionalne kompetencije. Cilj tečaja je potaknuti praktično i razvojno čitanje tradicionalnih dječjih priča sa svrhom razvijanja kritičkoga mišljenja kod djece. Na tečaju su predstavljene metode kojima se nastoji uključiti svako dijete, zadržati njegova pozornost, povećati motivacija i razviti kritičko promišljanje. (Webinar CSSU, 2022) „Ponuđene metode potiču samorefleksiju, stvaralaštvo, rješavanje problema, komunikativnost, prilagodljivost i rad u grupi stvarajući ugodno knjižnično ozračje koje je poticaj za čitanje i ponovno dolaženje u knjižnicu.” (Webina CSSU, 2022)

Tijekom praktičnog dijela tečaja polaznici su imali dvostruku ulogu. S jedne strane, oni su aktivno sudjelovali u radionici tako što su ispunjavali zadatke koje zadaje voditeljica radionice dok su s druge strane usvajali biblioterapijske metode i alate koje će moći primjenjivati u daljnjem radu s djecom (Webinar CSSU, 2022).

U nastavku će biti govora nešto reći o projektu TRACE kojem je jedan od ciljeva poticanje kritičkog razmišljanja kroz priče i radionice, a o kojemu je bilo govora na samome tečaju. Tradicionalne dječje priče za zajedničku budućnost (TRACE) je projekt financiran u sklopu programa ERASMUS. Glavni cilj projekta je razvoj digitalnih materijala i alata za učenje pomoću novih i obrazovnih metoda. Jedan od ciljeva je upoznati učitelje, knjižničare,

edukatore, kao i ostale zainteresirane za rad s djecom u dobi od 6 do 12 godina s tradicionalnim dječjim pričama iz Hrvatske i drugih partnerskih zemalja. Usredotočen je na podizanje svijesti o važnosti europske kulturne baštine kroz obrazovanje i životno učenje, podupiranje razvoja vještina, društvenu uključenost i kritičko promišljanje. Usmjeren je na promicanje i upoznavanje europske kulturne baštine kroz tradicionalne dječje koje su sastavni dio Europe i njezine povijesti, a mnoge od njih se i temelje se na mitovima i legendama, npr. grčke i slavenske legende, bajke braće Grimm ili bajke Hansa Christiana Andersena. Bišćan i Krpan (2023, 247-249) u svome radu navode kako je „projekt je započeo 1. rujna 2018., a završio 31. srpnja 2021. godine. Provodila ga je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u suradnji s partnerima, Udrugom Mala filozofija iz Zadra, Osnovnom školom Josip Pupačić iz Omiša, Sveučilištem u Peloponezu iz Grčke, Udrugom Kreativne ideje iz Latvije i Euroarapskom fondacijom za visoko obrazovanje iz Španjolske. U sklopu projekta odabrana je 21 tradicionalna priča iz Hrvatske, Grčke, Španjolske i Latvije. Riječ je o bajkama, mitovima i legendama koje su dio povijesti, tradicije i folklora jednog naroda i koje djecu uče moralnim vrijednostima. Sve su priče prevedene na jezike partnerskih zemalja kao i engleski jezik i besplatno su dostupne svim zainteresiranima na e-platfomi nastaloj u sklopu projekta.”

Pripovijedanje i terapeutske priče u radu s djecom (webinar)

Radionica “Pripovijedanje i terapeutske priče u radu s djecom” održana je 2. svibnja 2024., a bila je namijenjena logopedima, terapeutima, učiteljima, odgojiteljima i svima koji se bave djecom. Radionicu je vodila Danijela Miklec, profesorica hrvatskog jezika koja, uz pripovijedanje, piše i kolumne te vodi vlastite projekte „Bezabu” i „Fora priča”, edukativne i zabavne radionice za djecu i roditelje. Iza sebe ima više od stotinu pričaonica i radionica, a svoja stručna znanja i iskustva dijeli kroz edukaciju storytellinga za one koji priču žele iskoristiti kao alat za komunikaciju, rješavanje izazova i traumatičnih iskustava u radu s djecom.(CentarKlubko 2023). Izraz storytelling na hrvatski se može prevesti kao umijeće pripovijedanja priča, a Von Sacher-Mayer (2021) ga definira kao „umijeće pričanja priče koja potiče različite upotrebe narativa, od usmenog pripovijedanja sve do digitalnog pripovijedanja.”

Fora priča

Fora priča je dječja pričaonica zamišljena kao druženje roditelja i djece kroz pričanje priča i čitanje dobrih slikovnica. Ono što ih čini posebnima jest činjenica da na radionicama djeca ne moraju biti mirna i tiha te da su prilagođene svim uzrastima. Osnovni cilj je zainteresirati

djecu za knjige i čitanje, razvijati njihovu pažnju te graditi međusobnu povezanost. (Miklec 2019)

1.11. Odabir literature za razvojnu biblioterapiju

Izabrati odgovarajuću i primjerenu priču jedan je od težih zadataka ta knjižničara koji se nađe u ulozi biblioterapeuta u knjižnici. Pri odabiru je svakako važno obratiti pozornost na čitateljev problem i moguće djelovanje određene priče na njega (Rudež 2004, 1-2). Krpan, Mršić i Cej (2018, 345-361) u svome radu navode kako „knjižničari imaju dvije opcije: ponuditi literaturu u kojoj se osoba s kojom se radi može poistovjetiti s radnjom i likovima ili preporučiti literaturu koja nudi potpuni odmak od problema, a u svrhu odvratanja misli od problema.”

Cornett i Cornett (1980, 9) ističu kako u biblioterapisjkom procesu s djecom izabrano djelo služi jedino kao podloga za oblikovani razgovor o osjećajima i doživljajima likova u djelu kroz koji se sudionici mogu poistovjetiti čime se povećava osjetljivost za vlastite i tuđe emocionalne doživljaje, osjećaje i reakcije u određenim situacijama. Promišljanjem o postupcima likova u djelu i njihovom načinu rješavanja problema sudionici se i sami uče nositi sa stresom te lakše pronalaze rješenja za vlastite probleme. Bez obzira na literarni oblik, gotovo svaki književni tekst kroz koji se progovara o emocionalnim reakcijama može poslužiti za navedenu primjenu djela. Kada se biblioterapija u knjižnici provodi sa skupinom djece, treba obratiti pozornost na to da se djeca mogu poistovjetiti s glavnim likom. Kroz tekst koji je prilagođen uzrastu djece, njihovim interesima i problemima, djeca će se opustiti i lakše razgovarati o onome što ih muči te o svojim doživljajima i osjećajima. Jedan od takvih primjera su bajke (Cornett C. E. i Cornett C. F. 1980, 11).

U namjeri da izabere žanr, knjižničar u ulozi biblioterapeuta će posebnu pozornost posvetiti sadržaju materijala i njegovoj važnosti za sudionike, pri čemu je važno poznavati čitateljsko iskustvo i čitateljski ukus polaznika. Osim toga, bitno je i poznavanje problematike što biblioterapeuta čini osjetljivijim i spremnijim za rad sa svakim sudionikom. Postoje neke osnovne odrednice pri biranju materijala za rad poput odabira univerzalnog materijala kako bi se postigla identifikacija, zatim izbjegavanja materijala koji ne pružaju mogućnost suočavanja s negativnim osjećajima i stanjima. Odabir literature za biblioterapiju treba uključivati razmišljanje o obilježjima koja govore o osobnosti polaznika kao što su dob, spol, vrsta problema, čitateljske kompetencije, određene poteškoće u čitanju (Bašić 2021, 48).

U procesu interakcije ističu se četiri razine (Hyness i Wedl 1990): prepoznavanje, istraživanje, mogućnost izbora i primjena na sebi. Za početak je bitno da se sudionici prepoznaju i povežu s izabranim tekstom. Pitanjima i otvorenim razgovorom sudionici potom istražuju važnost svojih reakcija. Mogućnost izbora i donošenje odluke može potaknuti razgovore u skupini, a pogled na neko iskustvo iz druge perspektive može nam izoštriti pozornost što može postati temelj za donošenje mudrih odluka i promišljeno rješavanje problema, kao i donošenje promjena u stavovima i ponašanjima. Za sudionika je od velike važnosti i da vidi povezanost između sebe i književnoga teksta te da to znanje primijeni na sebi u stvarnome svijetu i na stvarnim situacijama (Bašić 2021, 49).

Cornett i Cornett (1980, 4) ističu kako se pri odabiru knjiga terapeut treba služiti određenim kriterijima. Za početak je potrebno procijeniti odgovara li djelo djetetovim čitalačkim sposobnostima i hoće li ono razumjeti njegov sadržaj. Nadalje, nužno je procijeniti je li određeni tekst primjeren dobi i zrelosti djeteta. Potom je potrebno provjeriti je li tema koja se obrađuje kroz djelo usklađena s potrebama djeteta. Bitno je također procijeniti hoće li likovi biti dovoljno uvjerljivi za čitatelja i omogućiti mu uživljavanje u djelo. Zadnji kriterij naglašava da bi djelo trebalo sadržavati kreativne načine rješavanja problema. Radnja odabranog djela trebala bi prikazati kako likovi na kreativne načine rješavaju svoje probleme kako bi se djeca, čitajući ih, i sama potaknula na razmišljanje i traženje rješenja za probleme, što i jest jedan od ciljeva biblioterapije u knjižnici. Osim toga, čitatelja je važno osvijestiti da se situacije mogu mijenjati i da donesene odluke ostavljaju posljedice na nama i na drugima. Šesti kriterij sugerira kako sličnost okruženja lika iz djela te okruženja djeteta koje čita ima utjecaj na jačinu doživljaja tijekom čitanja zbog čega je važno pripaziti da ta dva okruženja budu približno slična. Zadnji kriterij odnosi se na izgled i veličinu djela na koju djeca obraćaju pozornost. (Cornett C. E. i Cornett C. F. 1980, 4).

U odabiru literature knjižničarima od koristi mogu biti popisi literature kao što je Lista dobrih knjiga za djecu, mlade i roditelje te preporuke koju svake godine na temelju određenih kriterija sastavlja komisija za knjižnične usluge za djecu i mladež na mrežnoj stranici HKD-a. Popise dobrih knjiga za djecu svake godine na temelju kvalitete napisanoga donose i Knjižnice grada Zagreba. S obzirom da služe za dobrobit čitatelja te da se kvalitetno i pažljivo pripremaju mogu poslužiti kao upute za pronalazak literature u razvojnoj biblioterapiji.

Knjižničar bi trebao razumjeti i voljeti književnost i čitanje te imati razvijen ukus za dobro štivo, izbjegavati djela slabije kvalitete, a odabranu literaturu koristiti na primjeren

način. Dobra knjiga u krivo vrijeme ili dobra knjiga prikazana na krivi način, ili neprimjerena uzrastu, može uznemiriti dijete, stoga će odgovoran biblioterapeut uvijek biti svjestan svojih mogućnosti i ograničenja (Piskač, Bušljeta 2018, 89).

1.12. Terapeutske priče

Terapeutske priče imaju jednostavan i djeci razumljiv sadržaj, a ono što ih razlikuje od ostalih priča za djecu je radnja koja nastoji pomoći djetetu da se prepozna u određenoj situaciji i bolje razumije svoje osjećaje te nađe rješenje za određene probleme. S obzirom da u većini slučajeva iza problema u ponašanju obično stoji neka negativna emocija terapeutske priče usmjerene su na osjećaje. Dječja tuga, strah, ljutnja, tjeskoba ili frustracija imaju određeni uzrok. Dijete vjerojatno neće znati ispričati i opisati kako se osjeća i što ga brine, no ako mu ispričamo priču s konkretnim primjerom u kojoj netko prolazi kroz istu ili sličnu situaciju, dijete će se poistovjetiti, shvatit će da se to događa i drugima i pronaći će utjehu dok će mu sretan kraj, kakav terapeutske priče imaju, dati osjećaj sigurnosti. Terapeutske mogu djeci pomoći suočiti se s teškom situacijom, i riješiti problem. Uvid u vlastite osjećaje koje pričanje priča omogućuje djeci dovodi do promjena u ponašanju. „Djeca u pričama ostaju duže vrijeme, ne potiskuju emocije već imaju vremena i prostora posvetiti im se pomoću mašte, identifikacije, imitacije i empatije. Terapeutske priče omogućuju djeci da vlastiti problem promatraju s distance te prožive neku negativnu situaciju i osjećaj kroz lik iz priče. To im pruža utjehu i novu perspektivu u kojoj mogu prepoznati vlastite emocije.” (Gjurković, Knežević. Evenio. 2017)

Bajke koje pomažu djeci

Knjiga *Bajke koje pomažu djeci* autorice Gerlinde Ortner namijenjena je i djeci i odraslima. Sadrži bajke i pripovijetke koje pomažu u rješavanju dječjih strahova i problema. Zahvaljujući popratnome sadržaju uz priče, odrasli iz ove knjige mogu naučiti i kako pravilno reagirati na određena ponašanja djeteta te kako bolje razumjeti dječja ponašanja. Ova knjiga pomaže i daje upute kako bez prisile motivirati dijete za promjenu ponašanja (Ortner 2016, 9).

Sadrži dvadeset i jednu priču, a svaka priča posvećena je određenome problemu. Kroz priče se obrađuju manji i veći problemi s kojima se mogu susresti djeca predškolske dobi. Na samome početku nalazi se uvodni dio posvećen motivaciji u kojemu su navedena i najbitnija krizna razdoblja djeteta, a osim priča, knjiga sadrži i teorijske dijelove koji su namijenjeni odraslima pa se tako uz svaku priču može pronaći dio koji je tematski posvećen odgoju, motivaciji i oblikovanju ponašanja, a nakon svake priče dolaze i praktične upute za

postupanje s djecom i za rješavanje njihovih problema. U nastavku odlomka izdvojiti ću primjer priče te ju ukratko analizirati.

S obzirom da se kod svakoga djeteta javlja određeni razvojni strah, a odrasli često ne znaju kako u takvoj situaciji postupiti, odabrala sam priču *Martinovo putovanje u snu u zemlju patuljastih pasa* koja govori o strahu od pasa i kako ga svladati.

Martinovo putovanje u snu u zemlju patuljastih pasa

Priča govori o hrabrome i živahnome dječaku Martinu koji je jako volio životinje. Nakon nezgode u kojoj ga je uplašeni pas ugrizao za ruku, Martin se počeo bojati pasa i nije se mogao osloboditi tog straha. Zbog straha se nije želio igrati s prijateljem Karlom koji je imao psa, ali nije htio priznati svoje strahove. Jedne je večeri prije spavanja bio jako zabrinut zbog nastale situacije i pomalo ljut na sebe. Te je noći usnuo san o putovanju u zemlju patuljastih bića. Maleni čovječuljci imali su i svoje sićušne psiće. Dražesnih psića teško se bilo bojati, ali je Martin uvidio kako se i psi mogu bojati ljudi te da s njima treba biti oprezan i pažljiv, kao i da oni unatoč svemu mogu biti čovjekovi najvjerniji prijatelji. Martin se sutradan našao s Karlom. Prisjetio se svoga lijepoga sna, pomilovao psića i shvatio da se konačno oslobodio straha.

U uputama nakon priče pojašnjava se odraslima kako takve i slične situacije u kojima se javlja strah obično može izazvati neki šok, neugodno iskustvo ili bojažljivost osobe za koju je dijete vezano i koja je djetetu uzor. Takav neugodan događaj dijete neće brzo zaboraviti i potrebno je ispravno reagirati, pružiti mu utjehu, umiriti ga, razgovarati o strahu i ohrabriti da se postepeno izbori i suoči sa strahom. U dodatku su navedeni i konkretni primjeri za svaki korak u navedenom problemu, a autorica ističe kako je prije prevladavanja straha najbitnije otkriti prave uzroke.

Bajke i priče za laku noć (Terapeutske priče za djecu)

Ova knjiga rezultat je višegodišnjega iskustva i truda autorice Susan Perrow, koja se specijalizirala za pričanje priča te svugdje po svijetu održava radionice i edukacijske seminare. Knjiga sadrži osamdeset priča koje su radi lakšega snalaženja podijeljene prema različitim kategorijama ponašanja. Priče se mogu doslovno primjenjivati, preoblikovati ili poslužiti kao model za smišljanje vlastitih priča. Prije svake priče nalaze se kratke bilješke sa smjernicama i preporukama za primjenu. Knjiga tematski obrađuje tipične probleme u ponašanju kao što su neiskrenost, lijenost, zadirkivanje i vršnjačko nasilje. Obrađuju se

svakodnevne situacije poput čišćenja i pospremanje, nova iskustva kao što je selidba te veći problemi i poteškoće, primjerice različiti strahovi, bolesti i sl. Priče su prilagođene djeci od treće do osme godine, premda pripovijesti napisane za djecu mogu ostaviti traga i na starijima.

U knjizi se također mogu pronaći i upute za vješto smišljanje priča namijenjenih problematičnome ponašanju. Perrow (2008, 16) čitateljima predstavlja i model u obliku trodijelne sheme koja se sastoji od metafore, putovanja i raspleta te kao takav može pomoći čitatelju pri stvaranju priče. U njemu se metaforom pomaže slušatelju u izgradnji imaginativne poveznice, putovanjem se dovodi do napetosti koja se povećava razvijanjem priče, pri čemu radnja prati određenu neuravnotežu u ponašanju da bi na kraju došlo do pozitivnoga raspleta koji ne izaziva krivnju.

Osim navedenoga, knjiga donosi i poglavlja o pričama prilagođenima određenoj dobi, o multikulturalnoj perspektivi, uključuje rekvizite i različite mogućnosti prezentiranja i smjernice za pripovijedanje i prilagodbu priče. Sadrži i raspravu o terapijskom pričanju priča i tablice u kojima čitatelj bilježi postupke evaluacije poremećaja u ponašanju ili evaluacije situacije i mogućnost rješavanja iste.

Najmanji mjehurić

Priča *Najmanji mjehurić* nalazi se u poglavlju koje obuhvaća priče namijenjene sramežljivoj i introvertiranoj djeci, a cilj joj je bio najmanjem i najsramežljivijem djetetu u vrtiću dati malo samopouzdanja i poticaja. Autorica kroz priču o malenome mjehuriću kojega naspram velikih, nitko ne primjećuje, progovara o osjećaju manje vrijednosti zbog uspoređivanja s drugima. Kada je mjehurić potpuno sam plovio niz potok i došao sve do mora, valovi su ga odnijeli daleko, u tajnovito plavetnilo gdje su morske vile plesale i igrale se. Jedna je morska vila, zaokupljena izradom posude s perlama, ugledavši ga pomislila kako joj baš on nedostaje da oboji svoju posudu s perlama. Tako je najmanji mjehurić na svijetu pomogao napraviti najljepšu posudu duginih perli.

Kako pričati priče djeci...i svima ostalima

Ova knjiga nije samo zbirka priča niti je usredotočena na pamćenje ili prepričavanje priča koje je netko drugi smislio. Fokusirana je na metodu koja pomaže u smišljanju vlastite priče. Riječ je o intuitivnoj metodi koja upotrebljava jednostavnu arhitekturu i polazi od fizičkih predmeta i aktivnosti u djetetovu neposrednom okruženju. Referira se na priče koje su

usmjerene na jednostavne i složenije problematične situacije kod djece te naglašava važnost čitateljeva prepoznavanja u priči i poistovjećivanja s likovima. Intuitivnom tehnikom primjenjuju se događaji i predmeti iz svakodnevnoga života djeteta čime se često stvaraju i prilike za igranje. Kao cjelina, poglavlja ove knjige opisuju dijelove metode pripovijedanja, ali je svaka metoda samostalna što otvara mogućnost biranja poglavlja prema vlastitoj želji. (West i Sarosy 2021)

Poglavlja su kratka te iza svakoga slijedi primjer priče te savjeti i upute s vježbama. Autori knjige ističu kako im je cilj pomoći roditeljima, odgajateljima i njegovateljima da uporabom pripovijedanja stvore trajnu bliskost s djecom. Namjera im je bila stvoriti kratko štivo s jednostavnom metodom i lako pamtljivim koracima te kroz cijelu knjigu nastoje ohrabriti čitatelja zastupajući stav kako je pripovijedanje vještina koju svatko može naučiti, samo je potrebna vježba. Priče koje sadrži ova knjiga raspoređene su u tri poglavlja: priče za umirivanje, poučne priče i priče za cijelu obitelj. U nastavku ću analizirati poglavlje koje govori o umirujućim pričama.

Umirujuće priče

U ovome poglavlju pronalazimo priču *Ramona i Peter* koju je napisao Joseph Sarosy. Prije same priče, poglavlje sadrži teorijski dio koji je usredotočen na terapijski učinak priča i koji govori o tome kako su priče same po sebi umirujuće, kako ublažavaju stres, privlače pozornost i potom je usmjeravaju na nešto korisno. Pomažu u usklađivanju emocija govornika i slušatelja. Samojoj priči prethodi i vježba za ublažavanje boli u teškoj situaciji pomoću umirujuće priče koja je ponekad jedini dostupni lijek.

Priču *Ramona i Peter* napisao je otac svojoj kćerki koju je usred noći probudio osip za koji je posumnjao da je povezan sa stresom koji djevojčica još nije mogla riječima izraziti i shvatiti. Autor je intuitivno odabrao likove koji su djevojčici poznati i s kojima se ona može poistovjetiti. Priča ukratko govori o ptici Ramoni koja je napustivši svoje roditelje, tražila svoje mjesto pod suncem i na kraju ga i pronašla zajedno s Peterom u kojega se zaljubila. Ono što ovu priču čini važnom nije sadržaj, već su to detalji kojima otac navodi kćerku da i sama aktivno sudjeluje u priči, a ne da bude samo pasivni slušatelj. Ubacivanjem djevojčici poznatih detalja, humorom te uporabom njima svojstvene komunikacije, otac kćerku uspijeva zaokupiti pričom, a mijenjajući jezik i ritam priče održava njezinu pozornost. Komunikacija nastala između oca i kćeri nije imala gotovo nikakve veze sa sadržajem priče, a i sama svrha ove knjige nije dobra priča, već dobar odnos. Pričanje priča ne odnosi se samo na zaplet, već

je to učinkovit alat za izgradnju privrženosti između bilo koje dvije osobe, a zdrava privrženost dovodi do poželjnih osobina. U navedenom slučaju privrženost i komunikacija do kojih je priča dovela, pomogli su da roditelji djevojčice pronađu izvor stresa i riješe problem.

Edukativne slikovnice autorica Tatjane Gjurković i Tee Knežević

Autorice Tatjana Gjurković i Tea Knežević napisale su niz terapijskih slikovnica na temu različitih emocija: sreće, ljutnje, straha, tuge, srama... Slikovnice su primjerene uzrastu djece od druge godine života pa i starijoj djeci, a fokusirane su na svakodnevne probleme i životne situacije koje svako dijete može doživjeti. Osim što uz slikovnice mogu uživati u zanimljivim pričama, djeca će pomoću njih pronalaziti rješenje za svoje probleme.

Cilj ovih slikovnica je uz kratku priču, jednostavan rječnik te životinjske likove provesti djecu kroz različite situacije u kojima se mogu pronaći te im pomoći izraziti emociju. Djeci je teško shvatiti i izraziti emocije te im je potrebna potpora i u prepoznavanju i u nošenju kako s vlastitim tako i s tuđim emocijama, a u tu svrhu mogu poslužiti ovakve terapijske i edukativne slikovnice koje djeci neizravno šalju poruke kako lakše razumjeti sebe i druge i kako se lakše nositi s osjećajima. Svaka od slikovnica ima i dodatak sa savjetima za odgojitelje, roditelje i skrbnike (Gjurković i Knežević 2017). U nastavku ću analizirati priču iz serije slikovnica posvećenih emociji sreće.

Lavica može i zna biti sretna zbog drugoga

Ova slikovnica bavi se osjećajem sreće koja na nas prelazi od drugih ljudi i izaziva osjećaj ugođe, sigurnosti i radosti. Znati biti sretan zbog drugoga jako je važno za emocionalno zdravlje. Kroz jednostavnu priču i životinjske likove tipične za slikovnice ovih dviju autorica, djeca će prepoznati vlastitu situaciju i emociju koja se zbog nje javila.

Tracy Moroney; serija slikovnica o emocijama

Serija slikovnica autorice Trace Moroney sastoji se od deset slikovnica, a svaka je posvećena različitoj emociji. Posebno je osmišljena kako bi pomogla djeci bolje razumjeti vlastite i tuđe osjećaje. Cilj ovih slikovnica jest naučiti djecu kako identificirati emocije, kako upravljati njima te kako ih izražavati na prihvatljiv način. Kroz priče autorica nastoji među čitateljima potaknuti razmišljanje i raspravu o emocijama. Pomaganje maloj djeci da razviju vještine prepoznavanja i upravljanja svojim osjećajima dovodi do povećanja samopouzdanja, samopoštovanja i optimizma stvarajući zdrave emocionalne temelje.

Svaka od knjiga pomno je osmišljena sa svrhom da djeca steknu veću slobodu nad životom. Tek kada se o osjećajima govori, djeca će naučiti da je posve normalno ponekad biti tužan, ljut ili uplašen. Uz veću toleranciju prema neugodnim osjećajima, djeca će se osloboditi straha, vjerovati u sebe i biti sretna. (Moroney 2006, 16)

Sve slikovnice iz ove serije sadrže stranicu bilješki za roditelje, odgajatelje ili njegovatelje koje je napisao dječji psiholog iz Melbournea. U nastavku ću analizirati slikovnicu koja govori o osjećaju tuge.

Kada sam tužan

U središtu ove, kao i svih slikovnica autorice Tracy Moroney, pronalazimo lik malenoga zečića koji otvoreno govori o svojim osjećajima, slikovito ih opisuje i pronalazi rješenje i način suočavanja s njima. Zečić se ne ustručava govoriti ni o osjećaju tuge, već nam opisuje kako se s njime nosi i što mu sve pomaže da lakše prebrodi tugu.

Vjera u sebe pomaže djeci da se lakše nose s osjećajem tuge. Tuga se kod djeteta javlja kao reakcija na neki tužan događaj ili tešku situaciju kao što je raspad obitelji, smrt važne osobe ili voljenoga ljubimca, bolest i sl.. Ljubav roditelja pomaže djeci da se osjećaju vrijednima, jača njihovo samopouzdanje i vjeru u dobro. Kada dijete nauči prepoznati svoje osjećaje tuge i shvati njihov uzrok, jačat će njegovo samopoštovanje koje mu je potrebno za prihvaćanje neugodnih osjećaja. (Moroney 2006, 16)

Seriya slikovnica o emocijama autora Heidi i Daniel Howarth

Ova serija slikovnica ispunjena je privlačnim ilustracijama životinja i nastoji na zanimljiv i zabavan način djeci približiti emocije te sadrži četiri slikovnice koje su posvećene osjećajima sreće, tuge, straha i hrabrosti. U središtu svake slikovnice imamo životinjski lik: hrabru morsku kornjaču, tužnoga polarnoga medvjeda, uplašenoga tigra i sretnu pandu. Priče podučavaju djecu u prepoznavanju, prihvaćanju i ispravnome izražavanju osjećaja priznajući dobro i prevladavajući loše. Pomažu djeci uspostaviti vezu sa svijetom oko sebe. Koristeći pitanja za raspravu na poleđini svake knjige nalaze se pitanja za raspravu koja će djecu također naučiti i o važnim životnim temama. U nastavku ću ukratko predstaviti slikovnicu koja govori o hrabrosti.

Što me čini hrabrim

Priča je kratka, jasna i slikovita te govori o morskoj kornjači koja suočena s opasnosti nema izbora nego biti hrabra i odvažna. Zahvaljujući motivima koji se lako vizualiziraju i simpatičnim likom s kojim se mogu poistovijetiti, ova priča može pomoći djeci da se ohrabre u novim i nepoznatim situacijama koje kod njih mogu izazvati strah. Na kraju slikovnice nalazi se poseban dodatak koji govori o izumiranju morskih kornjača i potrebi za njihovom zaštitom.

	Martinovo putovanje u snu u zemlju patuljastih pasa (Bajke koje pomažu djeci	Najmanji mjehurić (Bajke i priče za laku noć)	Ramona i Peter (Kako pričati priče djeci...i svima ostalima)	Lavica može i zna biti sretna zbog drugoga (Tatjana Gjurković i Tea Knežević	Kada sam tužan (Tracey Moroney)	Što me čini hrabrim (Heidi i Daniel Howart)
referira se na socio-emocionalni razvoj djeteta						
govori o određenom osjećaju						
potiče dijete da se pronade u priči						
potiče dijete da se poistovijeti s glavnim likom						
glavni lik je životinja						
daje upute kako riješiti i bolje se nositi problemom						
daje upute/smjernice roditelju/odgajatelju						
sadrži teorijsku podlogu						

Tablica 1 Usporedba terapijskih priča i slikovnica

1.13. Primjeri biblioterapije u praksi

Biblioterapijska radionica u narodnoj knjižnici

Gradska knjižnica Rijeka u suradnji s Udrugom za promicanje dobrobiti djece „Portić“, u 2022. godini provela je niz biblioterapijskih radionica nazvan „Pričam ti priču“. Radionice je vodila magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti, diplomirana knjižničarka te edukatorica završne godine geštalt-psihoterapije, a provodile su se od rujna do prosinca, u ciklusu od 6 susreta. Sudjelovala su djeca od 4 do 6 godina, podijeljena u dvije grupe do 10 stalnih sudionika. (Kučan Buterin 2023, 37-39) U istome radu navodi se kako je u sklopu radionica obrađeno je šest tematskih cjelina koje su uključivale emocije, stanja i situacije iz dječje svakodnevnice koje im mogu predstavljati izazov:

1. „tema: tolerancija (uvažavanje) i prijateljstvo (zajedništvo)

Što je to tolerancija i međusobno uvažavanje, kakav sam ja kao prijatelj i kako drugoga uvažavam? 2. tema: strah i sigurnost

Kako se suočavam s osobnim strahovima i pronalazim način kako ih pobijediti?

3. tema: ljutnja i smirenost

Što me najviše ljuti i kako se ponašam kada se osjećam ljuto? Kako kontrolirati svoju ljutnju i pretvoriti je u smirenost, mir?

4. tema: sukob, nedužnost i krivnja

Kako konstruktivno rješavati sukobe, kako dijeliti s drugima i drugoga podržati?

5. tema: odustajanje i upornost

Kako se ponašam kada mi ne ide kako sam zamislio, odustajem li ili nastavljam biti uporan?

6. tema: smisao i besmisao – tko sam ja Sagledavanje sebe u cjelini.

Što me čini sretnim, mirnim, tužnim, ljutim, prestrašenim, zaljubljenim? Kako se ponašaju moje misli kada sam preplavljen emocijama?” (Kučan Buterin 2023, 37-39)

Primjer biblioterapijske radionice u školskoj knjižnici

U školskoj knjižnici Osnovne škole Vladimira Deščeka u Svetoj Nedelji provodi se biblioterapija na način da se učenicima čitaju odabrani književni tekstovi prilagođeni uzrastu i temi koja zanima učenike. Nakon čitanja teksta učenici iznose svoje dojmove, misli i osjećaje, slušaju jedni druge i zajednički otkrivaju što mogu naučiti iz pročitane priče. Učenici povezuju temu sa svojim životima, sličnim situacijama u kojima su se našli te pronalaze

načine za rješavanje neželjenih životnih situacija pomoću naučenoga iz pročitano­g književnog teksta. Jedna od aktivnosti koja se provodi u sklopu biblioterapije je Knjižna ljekarna. Riječ je o improviziranoj ljekarni koja se nalazi u knjižnici i dostupna je svim korisnicima, a u njoj se nalaze knjige koje mogu pomoći učenicima nositi se s različitim emocijama kao što su tuga, strah, uznemirenost, usamljenost i sl. Iz Knjižne ljekarne učenici mogu posuditi knjigu, pročitati je i vratiti. Mogu doći u knjižnicu, odabrati koju ljekovitu knjigu žele pročitati, a pročitati je mogu sami ili je može pročitati knjižničarka. Svaki razred može doći na biblioterapiju iz Knjižne ljekarne u sklopu koje knjižničarka čita priču, a nakon priče učenici iznose svoje dojmove, misli i osjećaje. Na kraju takve radionice slijedi kratka vježba za opuštanje. (Markanović 2023)

2. Metodologija

Cilj ovog istraživanja bio je uočiti stavove, percepciju i iskustvo djelatnika knjižnica o biblioterapijskim radionicama za djecu. Rezultati istraživanja mogu potaknuti djelatnike knjižnica na primjenu biblioterapijskih radionica u prostoru knjižnice i ukazati na njihovu vrijednost.

Prema prethodnim saznanjima, utvrđeno je da biblioterapeutske programe pozitivno utječu na razvoj rane pismenosti djece, ali i na njihovu socijalizaciju, poboljšanje koncentracije te da potiču interes za čitanjem. U prethodnim se istraživanjima navodi i činjenica da učinak takvih programa uvelike ovisi o samoj knjižnici, odnosno pružateljima usluga i programa za djecu i upravo zbog toga je ovo istraživanje i usmjereno na njih tj. na njihovo iskustvo.

Istraživačka pitanja:

1. U kojoj mjeri je biblioterapija zastupljena u knjižnicama u sklopu organiziranih programa za djecu u?
2. Smatraju li knjižničari da se kroz primjenu priča u biblioterapijskim programima za djecu u knjižnicama mogu donijeti određene dobrobiti te učinkovito djelovati na djecu?
3. Smatraju li se knjižničari kompetentnima za sudjelovanje u programima za djecu i mlade koja uključuju razvojnu biblioterapiju?

Hipoteze:

1. Biblioterapija je slabo ili nikako zastupljena u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj
2. Knjižničari imaju pozitivna mišljenja o biblioterapijskim programima u knjižnicama i smatraju da oni mogu donijeti određene dobrobiti za djecu.
3. Sudjelovanjem u biblioterapijskim programima knjižničari mogu steći nova saznanja i iskustva vezana uz njihovu profesiju pa se očekuje da prepoznaju korist ovih programa i na području osobnog razvoja

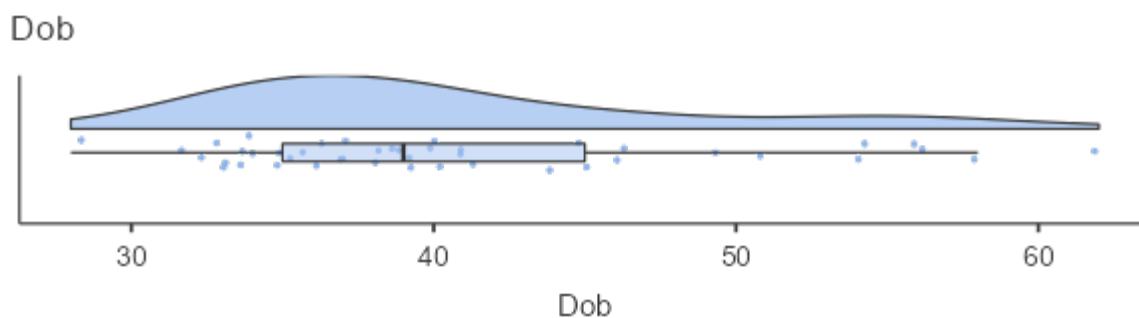
Za potrebe istraživanja u ovom radu korištena je kvantitativna metoda ankete. Anketa predstavlja pismeno prikupljanje odgovora od strane ispitanika putem upitnika (Brajdić 2002, 66). Ovom kvantitativnom metodom prikupljaju se osobni i demografski podaci o ispitanicima te njihovi stavovi i percepcija o određenim programima, uslugama, stanju, odnosno o predmetu istraživanja. U ovom slučaju predmet istraživanja su biblioterapeutske programe za djecu koji potiču razvoj emocionalnih i socijalnih vještina. Anketa je provedena online koristeći servis SurveyMonkey. Uzorak za anketno istraživanje uključivao je knjižničare zaposlene u knjižnicama diljem Hrvatske. Ankete su upućene školskim i narodnim knjižnicama, no zbog malog odaziva školskih knjižničara, veći dio ispitanika čine knjižničari

zaposleni u narodnim knjižnicama. Na temelju anketnog upitnika poslanog na e-mail adrese 62 knjižnice, prikupljeni su odgovori iz 47 knjižnica, a u potpunosti je odgovorilo 44 ispitanika. Anketa je poslana uz molbu da je ispuni djelatnik/ica koji najviše radi s djecom. Anketni upitnik sadrži 24 pitanja. Prva tri pitanja odnose se na sociodemografske karakteristike ispitanika: spol, dob, stupanj obrazovanja. Četvrto, peto i šesto pitanje tiču se programa za djecu, sudjelovanja u istima i zadovoljstva organizacijom. Sedmo, osmo, deveto i deseto pitanje odnose se na upoznatost razvojne biblioterapije i njezinu pojavnost među knjižničarima. U pitanjima 11 do 18 ponuđene su tvrdnje o slikovnicama s dubljom namjenom koje su ispitanici procjenjivali pomoću Likertove ljestvice s neutralnom opcijom. Skupina pitanja od 19 do 23 odnosila se na tvrdnje o namjeni za koju se priče mogu iskoristiti u sklopu programa za djecu, a ispitanici su ih procjenjivali također pomoću Likertove ljestvice od pet stupnjeva s neutralnom opcijom. U posljednjem anketnom pitanju ispitanici su imali priliku napisati svoje mišljenje ili komentar o istraživanju. Anketni upitnik nalazi se u prilogu, kao i komentari ispitanika.

Istraživanje je provedeno u razdoblju srpanj - kolovoz 2024. Na temelju dobivenih podataka provest će se obrada podataka. Proučavanje dobivenih podataka dovest će do zaključaka o trenutnoj situaciji i mogućim poboljšanjima ili daljnjim istraživanjima.

3. Rezultati i rasprava

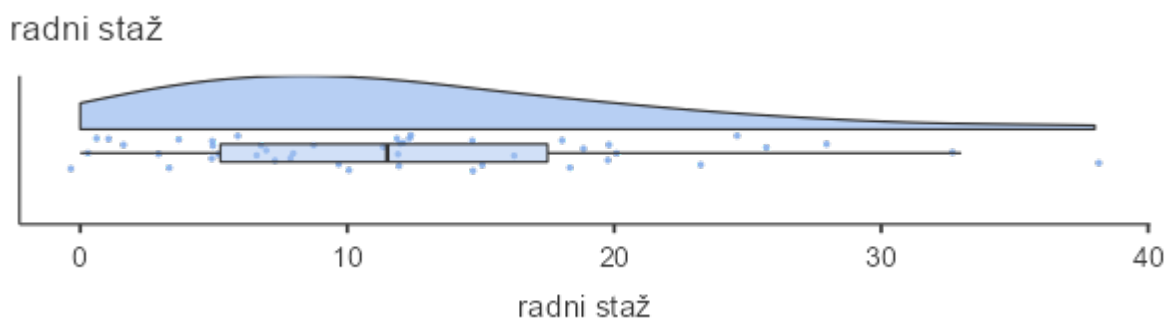
Prvo pitanje u anketi bilo je o dobi. Ispitanici su trebali upisati koliko imaju godina. Odgovorilo je 44 od 47 ispitanika. Prosječna dob iznosi 40.7 godinu (medijan je 39.0), a raspon odgovora je od 28 do 62 godine. Distribucija odgovora prikazana je na slici.

Slika 1 Dob

Na upit o spolu, ispitanici su imali četiri opcije: muško, žensko, ne-binarno i „ne želim odgovoriti“. Odgovorili su svi ispitanici, troje je muškaraca, 44 žene. Kako je riječ o značajnoj razlici među spolovima ($\chi^2=35,77$ $df=1$ $p=2,22E-09$), nije opravdano testirati razlike u odgovorima po spolu.

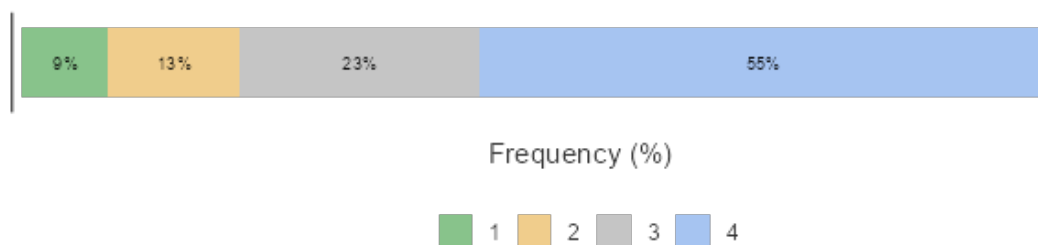
Iduće pitanje odnosilo se na godine radnoga staža u knjižničarskoj struci. Na upit o godinama radnog staža, ispitanici daju odgovore u rasponu jedne do 38 godina, pri čemu je prosjek 12.1, a medijan 11.5 godina. Distribucija odgovora prikazana je na slici.

Slika 2 Radni staž

Zanimalo nas je koliko se često u knjižnicama u kojima su ispitanici zaposleni provode programi namijenjeni djeci. Ispitanici su imali ponuđene četiri opcije: [1] manje od jednom mjesečno; [2] jednom mjesečno; [3] dva puta u mjesecu ili više; [4] svaki tjedan (četiri do pet puta mjesečno). Više od polovice ispitanika odgovorilo je da se programi provode svaki tjedan. Odgovori su prikazani na slici.

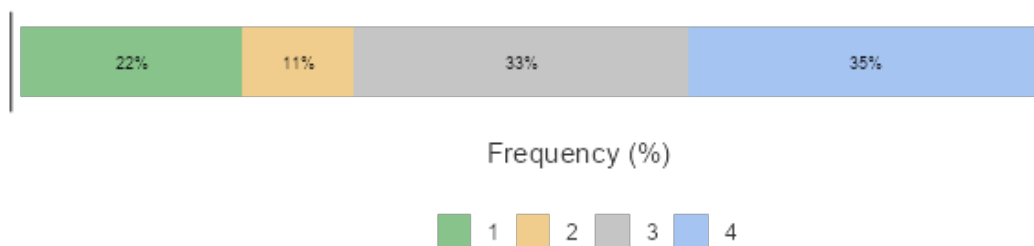
čestoprogrami za djecu

Slika 3 Učestalost provođenja programa namijenjenih djeci

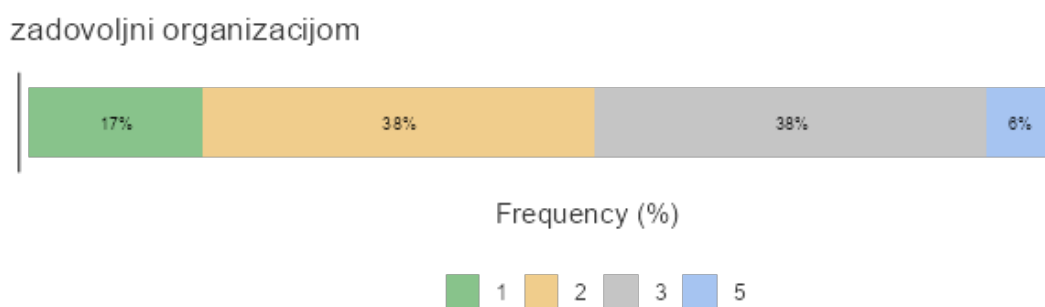
Nastavno, htjeli smo znati koliko često ispitanici sudjeluju u takvim programima. Po trećina ispitanika sudjeluje ili dva puta ili više u mjesecu ili svaki tjedan. Odgovori su prikazani na slici.

sudjeluje programi za djecu

Slika 4 Sudjelovanje u programima za djecu

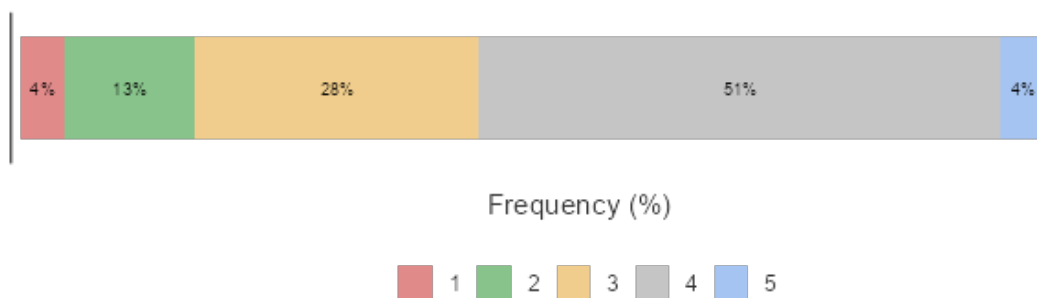
Nadalje, zanimalo nas je u kojoj su mjeri ispitanici zadovoljni organizacijom programa za djecu. Na skali od šest stupnjeva (rasponu od potpuno zadovoljni do u potpunosti nezadovoljni; nije postojala neutralna opcija odgovora) gotovo su svi ispitanici u nekoj mjeri izrazili zadovoljstvo organizacijom: 17% ih je potpuno zadovoljno, a po trećina vrlo ili djelomično zadovoljni. Ipak, jedan mali broj (6%) ih izražava intenzivno nezadovoljstvo. Kako je anketa anonimna, ne možemo identificirati koji su to ispitanici. Svakako bi bilo zanimljivo za buduće istraživanje provjeriti uzroke ovome nezadovoljstvu. Odgovori su prikazani na slici.

Slika 5 Zadovoljstvo organizacijom programa za djecu

Sljedeća skupina pitanja odnosila se na poznavanje i iskustvo knjižničara s razvojnom biblioterapijom. Za početak smo htjeli saznati jesu li i u kojoj mjeri ispitanici upoznati s pojmom „razvojne biblioterapije“. Ponuđeno je pet odgovora: [1] uopće ne; [2] u manjoj mjeri; [3] osrednje; [4] u većoj mjeri; te [5] u potpunosti. Samo dvoje ispitanika nije upoznato s pojmom, a polovica procjenjuje vlastito znanje zadovoljavajućim. Odgovori su prikazani na slici.

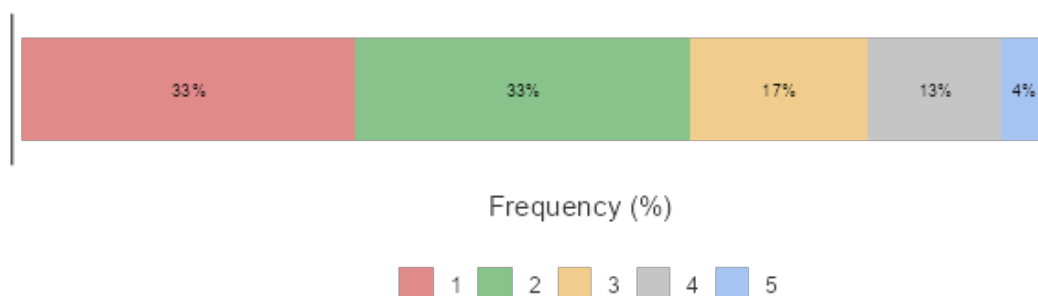
zna „razvojna biblioterapija”

Slika 6 Upoznatost s terminom razvojne biblioterapije

Gotovo dvije trećine ispitanika (60%) prošlo je neki oblik usavršavanja u području biblioterapije, što je svakako ohrabrujući podatak. Nadalje, zanimalo nas je postoje li u knjižnicama u kojima su knjižničari zaposleni programi rada s djecom koji uključuju metode razvojne biblioterapije. Trećina ispitanika javlja kako takvi programi uopće ne postoje, još jedna trećina prepoznaje da postoje samo u manjoj mjeri. Tek dvoje ispitanika uočava učestalo postojanje takvih programa. Odgovori su prikazani na slici.

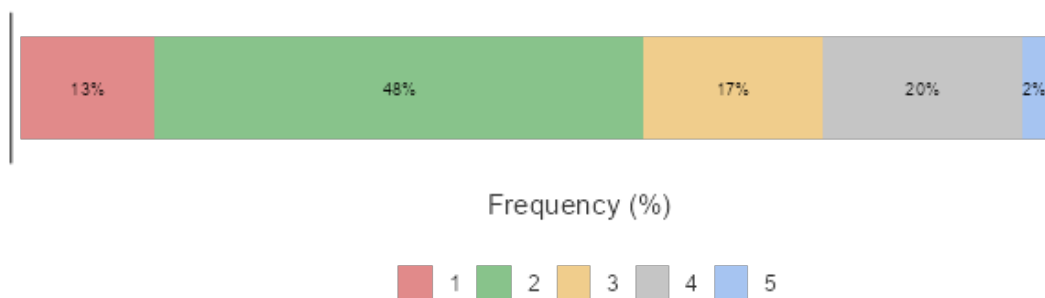
programi biblioterapije

Slika 7 Programi za djecu koji uključuju metodu razvojne biblioterapije

Kad ispitanike pitamo da procjene isto stanje u drugim knjižnicama, gotovo polovica ispitanika javlja kako u manjoj mjeri postoje slični programi. Ostali odgovori prikazani su na slici.

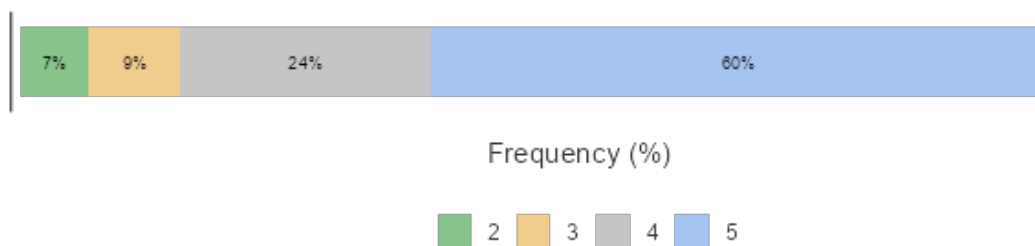
druge knjižnice biblioterapija

Slika 8 Programi razvojne biblioterapije u ostalim knjižnicama

Sljedeća skupina pitanja bila je vezana za slikovnice s dubljom namjerom. Ispitanicima je postavljen niz pitanja i ponuđeno je pet odgovora (Likertova skala s neutralnom opcijom). Na prvo pitanje, „Na policama knjižnice u kojoj radim mogu se pronaći slikovnice osmišljene kako bi djetetu pomogle riješiti određeni problem ili mu olakšati neku situaciju.“ tri četvrtine ispitanika u nekoj se mjeri slaže kako posjeduju takve slikovnice, pri čemu je 60% ispitanika u potpunosti sigurno u takvu tvrdnju. Odgovori su prikazani na slici.

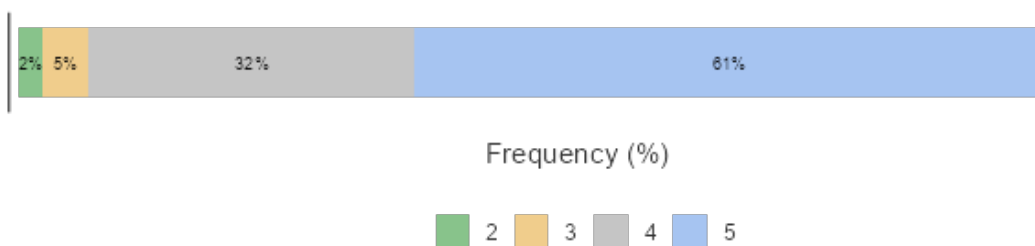
slikovnice rješavanje

Slika 9 Dostupnost slikovnica dublje namjene u knjižnicama

Kada smo ispitanike pitali jesu li kroz svoj rad u knjižnici barem jednom preporučili slikovnicu koja je imala neku dublju namjenu, ogromna većina (93%) se s tvrdnjom složila u izvjesnoj mjeri, pri čemu se 61% njih složilo u potpunosti. Odgovori su prikazani na slici.

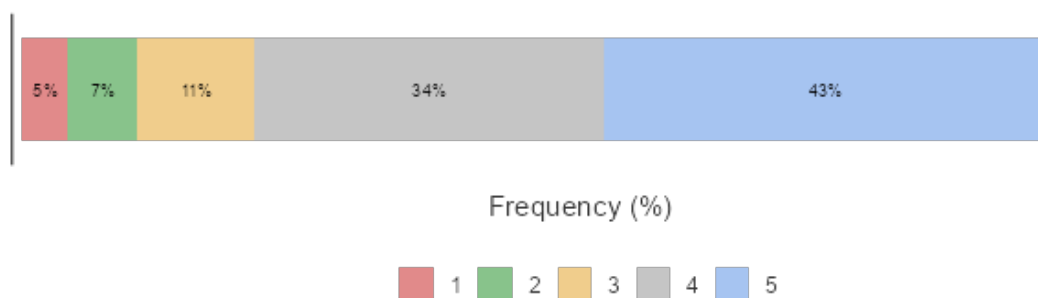
preporučila slikovnicu

Slika 10 Preporuka slikovnica dublje namjene

Za česticu „Sudjelovao/sudjelovala sam u knjižničnim programima za djecu u sklopu kojih se koristila slikovnica s dubljom namjenom.“ tri četvrtine ispitanika odgovorilo je pozitivno. Odgovori su prikazani na slici

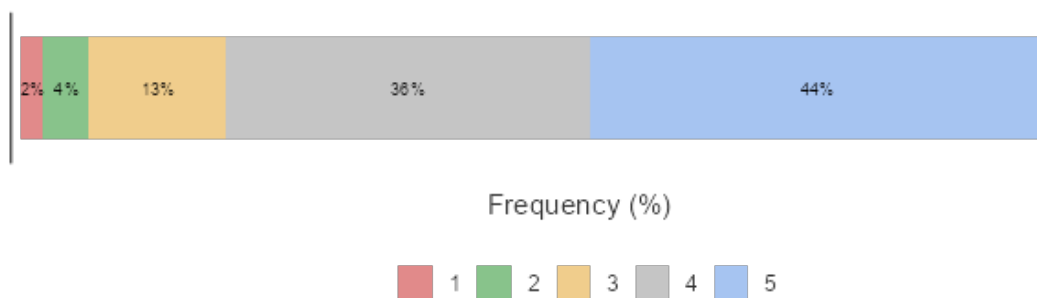
sudjelovala slikovnice

Slika 11 Sudjelovanje u programima za u sklopu kojih se koristila slikovnica dublje namjene

Željeli smo znati smatraju li se knjižničari kompetentnim za vođenje knjižničnih programa za djecu. Četiri od peti spitanika odgovorilo je potvrdno, pri čemu se gotovo polovica (44%) procjenjuje u potpunosti kompetentnima. Odgovori su prikazani na slici

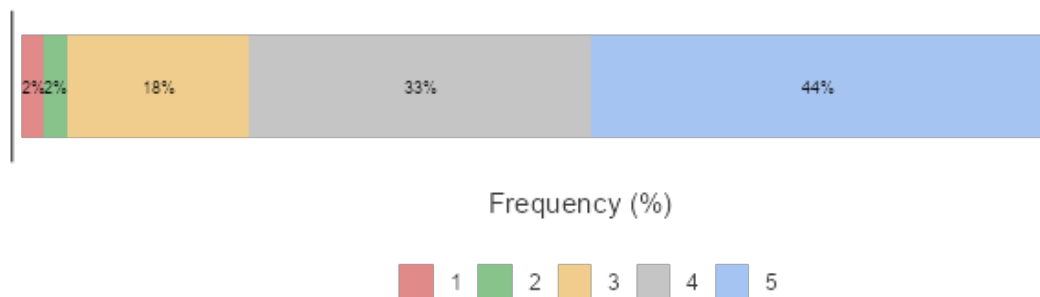
kompetentni

Slika 12 *Kompetencija ispitanika za vođenje knjižničnih programa za djecu*

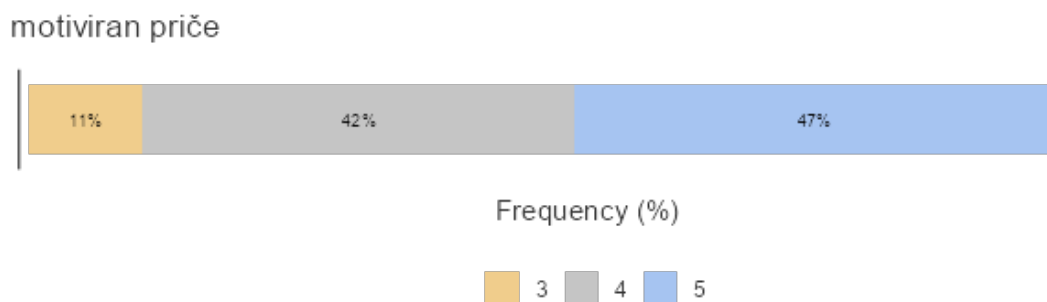
Također, zanimalo nas je smatraju li se sposobnim za primjenu priče na dječjim radionicama. Iznova, tri četvrtine odgovorilo je pozitivno na tvrdnju, s istim postotkom kao i prije izrazilo je potpuno slaganje. Odgovori su prikazani na slici.

sposobni priče radionice

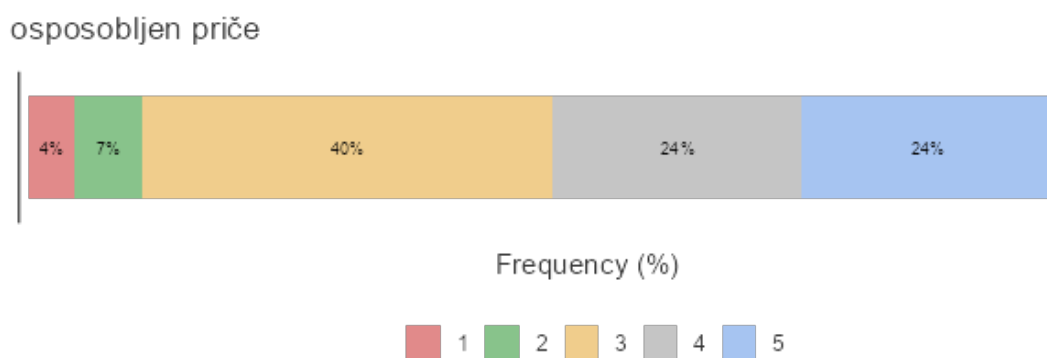
Slika 13 *Sposobnost za primjenu priče*

Motivacija za sudjelovanje u takvim radionicama nije nikako upitna: 9 od 10 ispitanika izražava motiviranost, a tek 11% ih je ambivalentno u odgovorima. Odgovori su prikazani na slici.

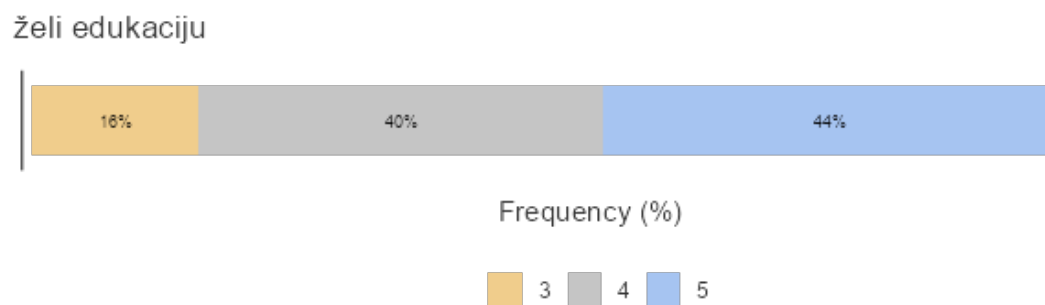
SLika 14 Motivacija

No, ostaje pitanje, uz pozitivnu percepciju i motivaciju, jesu li osposobljeni za izbor i primjenu bajki, priča i pripovijetki. Polovica ispitanika izražava se pozitivno o ovom upitu, a 40% nije sposobno procijeniti. Tek 11% ispitanika izražava se negativno. Odgovori su prikazani na slici.

SLika 15 Osposobljenost za izbor i primjenu bajki, priča i pripovijetki

Na pitanje o edukaciju iz biblioterapije, odgovori su slični: 84% ispitanika se slaže s tvrdnjom, a tek 16% je ambivalentno. Odgovori su prikazani na slici.

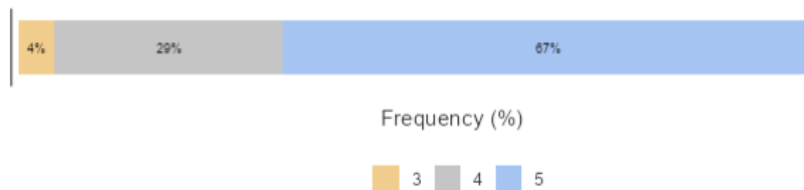

SLika 16 Želja za edukacijom iz biblioterapije

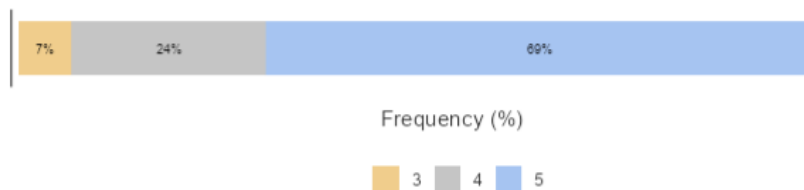
Posljednja skupina pitanja ticala se predmeta za koji se mogu iskoristiti priče u sklopu programa za djecu. Ispitanici su odgovore mogli označiti na Likertovoj skali od pet stupnjeva s neutralnom opcijom. Ponuđeno je pet tema: učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja; promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije; razvijanje osjećaja pripadnosti, te razvijanje komunikacijskih vještina.

Na upit o učenju primjerenog i prihvatljivog ponašanja, dvije trećine ispitanika u potpunosti se slaže s tvrdnjom. Za sljedeća dva odgovora; promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije; te razvijanje osjećaja pripadnosti, odgovori su gotovo identični.

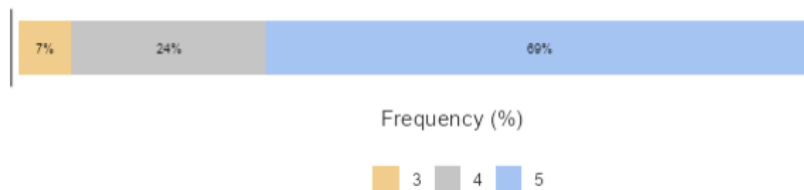
za učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja

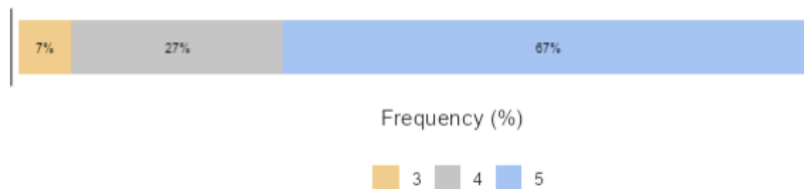
za promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije

za razvijanje osjećaja pripadnosti

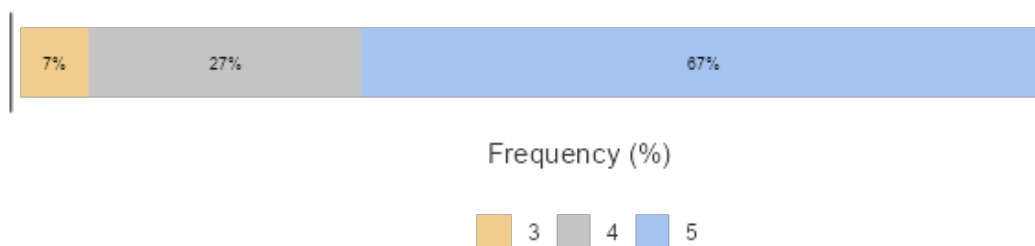
za razvijanje empatije

Slika 17 *Odgovori na skupinu pitanja o iskoristivosti priča u različite pozitivne namjene*

Za posljednju svrhu, razvijanje komunikacijskih vještina, četiri od pet ispitanika se u potpunosti slaže o primjerenosti. Odgovori na pojedina pitanja prikazani su ispod.

za razvijanje empatije

Slika 18 Iskoristivost priča za razvijanje empatije

U ovome odlomku govorit će se o povezanosti odgovora među česticama pri čemu će se istaknuti sličnosti među tvrdnjama te izrazite suprotnosti kao i mogući razlozi navedenih odnosa. Tablica koeficijentata Spearmanove rang-korelacije prikazana je u sljedećim tablicama:

Iz navedenih veza može se uočiti sličnost u odgovorima na pitanje o provođenju programa za djecu u knjižnicama u kojima su ispitanici zaposleni te o sudjelovanje u takvim programima. Više od polovice ispitanika odgovorilo je da se programi za djecu provode svaki tjedan i više od polovice ispitanika sudjeluje u takvim programima dva puta ili više u mjesecu ili svaki tjedan što ukazuje na to da zaposleni u knjižnicama u kojima se programi za djecu češće provode i sami imaju više iskustva u sudjelovanju u istima. Na temelju sličnih tvrdnji uočava se i povezanost sudjelovanja u programima za djecu s pitanjima o preporuci slikovnica s dubljom namjenom, kompetentnošću za vođenje takvih programa te osposobljenosti za izbor i primjenu bajki, priča i pripovijetki što može ukazati na to da iskustvo sudjelovanja u navedenim programima ima utjecaja na procjenu vlastite sposobnosti i kompetencija za vođenje programa te odabir, primjenu i preporuku slikovnica dublje namjene.

Gotovo svi ispitanici su u nekoj mjeri zadovoljni organizacijom događanja (17 potpuno, po trećina vrlo ili djelomično, 6 posto izrazito nezadovoljstvo)

Suprotne tvrdnje uočavaju se među česticama o zadovoljstvu organizacijom programa s česticama koje se tiču slikovnica s dubljom namjenom (preporuka slikovnica s dubljom namjenom i sudjelovanje u programima gdje se kao polazište koristila slikovnica s dubljom namjenom.)

Tablica 2 Spearmanova rang-korelacija

Gotovo svi ispitanici su u nekoj mjeri zadovoljni organizacijom programa za djecu, dok je tek 17% njih potpuno zadovoljno. Na pitanje o preporuci slikovnice 61 % njih se složilo u potpunosti, a o sudjelovanju u programima u sklopu kojih se koristila slikovnica s dubljom namjenom u potpunosti se složilo 43% ispitanika. U posljednjoj skupini pitanja koja se tiču tvrdnji o tome kako slikovnice dublje namjene mogu poslužiti za učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja, za promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije, za razvijanje osjećaja pripadnosti i za razvijanje empatije preko 60 % ispitanika se u potpunosti slaže s navedenim tvrdnjama.

Razlike u tvrdnjama mogu ukazivati na to da postoji mogućnost da bi s pojačanim programima za djecu u kojima se koriste slikovnice dublje namjene poraslo i zadovoljstvo organizacijom programa za djecu.

Može se primijetiti povezanost odgovora među česticom „Jeste li upoznati s pojmom biblioterapije” s česticama o preporuci slikovnice s dubljom namjenom i programima koji uključuju istu kao i s odgovorima na skupinu pitanja o korištenju priča za učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja, za promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije, razvijanje osjećaja pripadnosti i razvijanja empatije. Polovica ispitanika je vlastito znanje o biblioterapiji procijenila zadovoljavajućim. 61 % ispitanika u potpunosti se složilo kako su barem jednom preporučili slikovnicu za dublju namjenu, a tri četvrtine njih se izjasnilo pozitivno o sudjelovanju u knjižničnim programima sa slikovnicom dublje namjene. Za ostale navedene čestice dvije trećine ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom. Iz navedenoga se može pretpostaviti kako su ispitanici zadovoljni svojim znanjem o biblioterapiji barem jednom preporučili slikovnicu dublje namjene, sudjelovali u programima za djecu koji su uključivali slikovnicu dublje namjene i da smatraju kako priče mogu poslužiti za učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja, za promicanje ljudskih vrijednosti i razvijanje osjećaja pripadnosti i empatije.

Uočena je povezanost među tvrdnjama o programima biblioterapije. Što se tiče programa biblioterapije u knjižnicama, trećina ispitanika u manjoj mjeri prepoznaje takve programe u knjižnicama u kojima su zaposleni, dok je nešto više (gotovo polovica) ispitanika procijenilo kako takvi programi u manjoj mjeri postoje u ostalim knjižnicama. Uočena je i korelacija među tvrdnjama o takvim programima u ostalim knjižnicama i odgovora na pitanje

o osposobljenosti za primjenu priče gdje je isto gotovo polovica ispitanika odgovorila pozitivno na tvrdnju iz čega se može zaključiti kako ispitanici koji se smatraju sposobnima za primjenu priče mogu i prepoznati programe koji nalikuju biblioterapijskim.

Sljedeća povezanost među tvrdnjama uočena je u skupini pitanja o slikovnici s dubljom namjenom. Na pitanje o preporuci slikovnica s dubljom namjenom u potpunosti se složilo 61% ispitanika, o kompetentnosti za vođenje radionica te sposobnosti za primjenu priče gotovo polovica ispitanika s istim postotkom (44%) izrazila je potpuno slaganje. Rezultati mogu sugerirati se ispitanici koji su barem jednom kroz svoj rad preporučili slikovnicu dublje namjene smatraju kompetentnima za vođenje programa za djecu kao i za primjenu priče na dječjim radionicama.

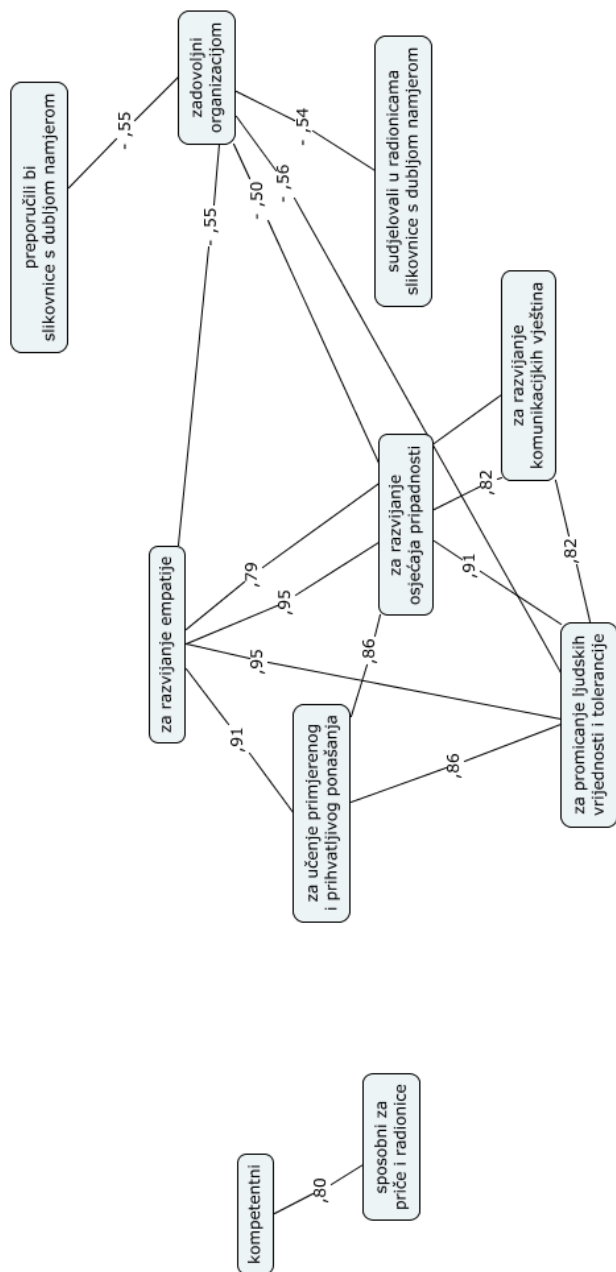
Nadalje, uočena je i sličnost među odgovorima o preporuci slikovnica i sudjelovanju u programima na kojima se koristila slikovnica s dubljom namjenom. Može se pretpostaviti da je veći dio ispitanika koji se u potpunosti složio s tvrdnjom o preporuci slikovnica s dubljom namjenom i sam sudjelovao u programima u kojima se ona koristila kao polazište. Uočava se i povezanost navedenih tvrdnji sa skupinom pitanja koja se tiču korištenja slikovnica za učenje i rješavanje problema što može sugerirati da se isti ti ispitanici slažu kako slikovnice mogu poslužiti za rješavanje problema, olakšavanje stresnih situacija ili razvijanje pozitivnih osjećaja i vještina.

Što se tiče odgovora na pitanja o motivaciji za primjenu priča u svrhu pomaganja djeci i prevladavanja različitih problema, uočena je sličnost s tvrdnjama o sposobnosti za primjenu priče i kompetentnosti za vođenje problema. Preko 40 % ispitanika u potpunosti se složilo s navedenim tvrdnjama što može sugerirati na to da motivacija za primjenu priče u nekoj mjeri ovisi o kompetentnosti za vođenje programa za djecu i sposobnosti za primjenu priče na dječjim radionicama.

Najznačajnija korelacija među tvrdnjama svakako je vidljiva u zadnjoj skupini pitanja koja su se ticala svrhe za koju se priče mogu iskoristiti u sklopu programa za djecu. Od ponuđenih tema, na tri tvrdnje odgovori su gotovo identični. Kod preostalih dviju tvrdnji također se uočava gotovo identičan postotak. Pozitivni odgovori na tvrdnje da se priče mogu koristiti u različite svrhe prisutni su neovisno o sudjelovanju, kompetentnosti i ostalim faktorima te ulijevaju nadu kako će se, zbog svjesnosti knjižničara o važnosti i ulogama koje priče mogu imati, takvi programi za djecu u budućnosti češće i provoditi.

Dodatno, možemo napraviti vizualizaciju mreže najjače povezanih čestica iz upitnika. Kako možemo vidjeti, tri su skupine povezanih čestica. Najmanja skupina, od samo dvije čestice, tiče se samoprocjene koliko su ispitanici kompetentni odraditi radionicu s djecom i koliko se osjećaju sposobnima odraditi radionice iz biblioterapije koje uključuju priče.

Druga skupina pozitivno povezanih čestica tiče se prepoznavanja funkcija biblioterapije: ispitanici ih povezuju s razvijanjem empatije, učenjem primjerenog i prihvatljivog ponašanja, promicanjem ljudskih vrijednosti i tolerancije, razvijanjem komunikacijskih vještina i razvijanjem osjećaja pripadnosti. Zanimljivo, gotovo sve čestice iz te skupine doživljavaju negativno povezanima sa zadovoljstvom organizacije radionica iz biblioterapije na kojima su sudjelovali. Također, preporučivanje slikovnica s dubljom namjerom i sudjelovanje u radionicama koje su rabile takve slikovnice negativno je povezano sa zadovoljstvom organizacije takvih radionica. Ovakavi rezultati svakako upućuju kako se u budućnosti treba posvetiti više pozornosti kvaliteti organizacije sličnih radionica, jer sudionici svakako prepoznaju koristi od njihovog pohađanja.

Slika 19 Mreža korelacija najjače povezanih čestica

4. Zaključak

S obzirom da narodne knjižnice osiguravaju pristup velikom broju različitih knjiga i izvora koji mogu pomoći u rješavanju problema, stresnih situacija te olakšavanju teških životnih razdoblja i situacija, upravo one mogu imati ključnu ulogu u razvojnoj biblioterapiji. Osim toga, narodne knjižnice su mjesto na kojem se često organiziraju različite aktivnosti, programi i radionice koje uključuju čitanje s ciljem da se pojedince podrži i potakne u pronalasku rješenja za vlastiti problem. U takvim aktivnostima glavnu ulogu posrednika između knjige i čitatelja ima knjižničar koji i izvan toga često kroz svoj rad vodi korisnike u odabiru odgovarajućih knjiga, uzimajući u obzir njegove potrebe.

Kroz rad se zaključilo kako uključivanje biblioterapije u narodne knjižnice može obogatiti zajednicu promičući pismenost, cjeloživotno obrazovanje i svjesnost o psihičkom i emocionalnom zdravlju.

Glavni cilj istraživanja bio je uočiti percepciju knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o primjeni razvojne biblioterapije u knjižničnim programima za djecu.

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na zastupljenost biblioterapije u sklopu organiziranih programa za djecu u narodnim knjižnicama pa se kroz anketu postavilo više pitanja koja se tiču organizacije, učestalosti i sudjelovanja knjižničara u programima za djecu.

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na mišljenje knjižničara o primjeni priče u biblioterapijskim programima za djecu u knjižnicama te njezinim potencijalnim ulogama, stoga je postavljen niz pitanja koji se tiče predmeta za koje se priče mogu iskoristiti u sklopu takvih programa.

Treće istraživačko pitanje odnosilo se na kompetentnost knjižničara za sudjelovanje u programima za djecu koja uključuju razvojnu biblioterapiju pa su se kroz anketu postavila i pitanja o vlastitoj procjeni potrebnih znanja i vještina, kao i stručnim usavršavanjima te želji i motiviranosti za educiranjem u tom području.

Postavljene hipoteze pokazale su se točnima. Biblioterapija i biblioterapijski programi za djecu slabo su ili nikako zastupljeni u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. Trećina ispitanika izjavila da programi za djecu koji uključuju razvojnu biblioterapiju uopće ne postoje, a još jedna trećina ispitanika da oni postoje samo u manjoj mjeri.

Knjižničari imaju pozitivna mišljenja o biblioterapijskim programima što potvrđuje veliki postotak izraženosti želje za educiranjem u području biblioterapije te većinsko slaganje o različitim pozitivnim namjenama priča u sklopu programa za djecu.

Samim sudjelovanjem u organiziranim programima za djecu te primjenom priča kroz iste, knjižničari stječu nova znanja i iskustva, a na to ukazuju i većinom pozitivne procjene vlastitih sposobnosti i vještina.

Iako se na temelju rezultata istraživanja može zaključiti kako su biblioterapijski programi za djecu i dalje slabo zastupljeni, u knjižnicama se često provode različite aktivnosti u sklopu kojih se koriste slikovnice s dubljom namjenom čime oni i poprimaju biblioterapijske karakteristike.

Nadu da će se u budućnosti razvojna biblioterapija više primjenjivati kroz organizirane programe i aktivnosti za djecu ulijevaju pozitivni stavovi i percepcija knjižničara o razvojnoj biblioterapiji o kojoj se u zadnjih nekoliko godina mnogo govori, a sve se češće provode i edukacije te stručna usavršavanja na tu temu.

S obzirom na postojeće preduvjete za razvojnu biblioterapiju te uz daljnje educiranje i motiviranje knjižničara, razvojna biblioterapija bi u skorijoj budućnosti u većoj mjeri mogla postati dio usluga i programa narodnih knjižnica u Hrvatskoj.

Prilog 1 Čestice i kodovi za anketna pitanja

Dob (upišite koliko imate godina)

Spol

[1] muško [2] žensko [3] nebinarno [4] ne želim odgovoriti

Godine radnog staža u knjižničarskoj struci

Koliko se često u knjižnicama u kojima ste zaposleni provode programi namijenjeni djeci?

[1] manje od jednom mjesečno [3] dva puta u mjesecu ili više
[2] jednom mjesečno [4] svaki tjedan (četiri do pet puta mjesečno)

Koliko često sudjelujete u knjižničnim programima namijenjenima djeci?

[1] manje od jednom mjesečno [3] dva puta u mjesecu ili više
[2] jednom mjesečno [4] svaki tjedan (četiri do pet puta mjesečno)

Koliko ste zadovoljni sveukupnom organizacijom knjižničnih programa za djecu u kojima sudjelujete?

[1] potpuno sam zadovoljan/na [4] djelomično nisam zadovoljan/na
[2] vrlo sam zadovoljan/na [5] vrlo sam nezadovoljan/na
[3] djelomično sam zadovoljan/na [6] u potpunosti sam nezadovoljan/na

Jeste li upoznati s pojmom „razvojna biblioterapija”

- [1] uopće ne [2] u manjoj mjeri [3] osrednje
[4] u većoj mjeri [5] u potpunosti

Jeste li se stručno usavršavali u području biblioterapije?

- [1] Da [2] Ne

Postoje li u knjižnicama u kojima ste zaposleni programi rada s djecom koji uključuju metode razvojne biblioterapije?

- [1] uopće ne [2] u manjoj mjeri [3] osrednje
[4] u većoj mjeri [5] u potpunosti

Jeste li upoznati s iskustvom drugih knjižnica koje provode programe za djecu u kojima je zastupljena razvojna biblioterapija?

- [1] uopće ne [2] u manjoj mjeri [3] osrednje
[4] u većoj mjeri [5] u potpunosti

Uz svaku tvrdnju u tablici zaokružite odgovor koji najbliže odražava Vaše mišljenje.

- [1] u potpunosti se **ne** slažem [2] **ne** slažem se
[3] niti se slažem, niti se ne slažem
[4] slažem se [5] u potpunosti se slažem

Na policama knjižnice u kojoj radim mogu se pronaći [1] [2] [3] [4] [5]
slikovnice osmišljene kako bi djetetu pomogle riješiti
određeni problem ili mu olakšati neku situaciju.

Kroz svoj rad u knjižnici barem jednom sam [1] [2] [3] [4] [5]
preporučio/preporučila slikovnicu koja je imala neku dublju

namjenu.	
Sudjelovao/sudjelovala sam u knjižničnim programima za djecu u sklopu kojih se koristila slikovnica s dubljom namjenom.	[1] [2] [3] [4] [5]
Smatram se kompetentnim za vođenje knjižničnih programa za djecu.	[1] [2] [3] [4] [5]
Smatram se sposobnim za primjenu priče na dječjim radionicama.	[1] [2] [3] [4] [5]
Motiviran sam za primjenu priča u svrhu pomaganja djeci u prevladavanju različitih problema.	[1] [2] [3] [4] [5]
Osposobljen sam za izbor i primjenu bajki, priča i pripovijetki.	[1] [2] [3] [4] [5]
Imam želju educirati se u biblioterapiji.	[1] [2] [3] [4] [5]

Smatram da se u sklopu programa za djecu koji se provode u knjižnicama priče mogu koristiti..

- [1] u potpunosti se **ne** slažem [2] **ne** slažem se
 [3] niti se slažem, niti se ne slažem
 [4] slažem se [5] u potpunosti se slažem

za učenje primjerenog i prihvatljivog ponašanja	[1] [2] [3] [4] [5]
za promicanje ljudskih vrijednosti i tolerancije	[1] [2] [3] [4] [5]
za razvijanje osjećaja pripadnosti	[1] [2] [3] [4] [5]

za razvijanje empatije

[1] [2] [3] [4] [5]

za razvijanje komunikacijskih vještina

[1] [2] [3] [4] [5]

Ovdje možete upisati Vaše mišljenje i/ili komentaro istraživanju.

Prilog 2 Komentari ispitanika na anketu

Biblioterapija je zaista korisna u radu, ali mislim da bi bilo dobro da se uključe i psiholozi pogotovo kod osjetljive i senzibilne djece.

Zbog ostalih redovnih poslova djelatnici Odjela za djecu ne stignu se intenzivnije baviti radionicama biblioterapeutskog sadržaja, a za vanjske voditelje nedostaje sredstava.

Izvršno istraživanje. Odgovori su takvi, jer trenutno nemamo Odjel za djecu i mlade u knjižnici u kojoj radim iako održavamo par puta godišnje neke akcije za djecu. Prethodno sam radila na Odjelu za djecu i mlade i provodila sve navedene aktivnosti. U međuvremenu je fokus na dječju književnost pojačan što je izvršno - od prijevoda problemskih slikovnica do biblioterapije. Sretno!

Pohvalno

podržavam istraživanje

Upitnik, tj. pitanja djeluju više namijenjena i primjenjiva za narodne knjižnice, nego što su za školske. U školskim knjižnicama su svi/većina programa namijenjeni djeci jer su u školskim knjižnicama oni primarni korisnici.

Iskrena preporuka za biblioterapijske radionice u narodnim knjižnicama.

Istraživanje je namijenjeno knjižničarima koji rade s djecom, što nije moj slučaj. :)

Biblioterapija je jako korisna i smatram da bi se u većoj mjeri trebala predstavljati roditeljima kako bi shvatili ulogu čitanja u razvoju psihičkog zdravlja njihove djece i izgradnji ličnosti

Podržavam biblioterapiju; priče nam pomažu da naučimo promatrati, slušati, pripovijedati, otkrivati i sanjati.

Odgovarala sam kao budući knjižničar stoga bi bilo dobro uzeti tu činjenici pri analizi odgovora. Svakako smatram da je ovo istraživanje i tematika izvrstan temelj za daljnja istraživanja u ovom području. Lijep pozdrav!

Super zanimljivo istraživanje! U zadnje vrijeme je značajno porastao interes za biblioterapijom među knjižničarima, ali i među djecom. Vjerujem kako projekti nastali na tom temelju imaju lijepu budućnost. Bilo bi dobro kad bi postojale bolje mogućnosti za dodatnom edukacijom.

Djeci se svakodnevno trebaju organizirati pričaonice sa poučnim tekstovima. I u razgovoru s njima dolaziti do kvalitetnih zaključaka.

Popis literature

1. Antulov, Zorica. „Uloga knjižnice u biblioterapiji (s osvrtom na sveučilišne knjižnice).“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 62, br. 1 (2019): 151-165. <https://doi.org/10.30754/vbh.62.1.653>. Pristupljeno: 27.8.2024.
2. Arulanantham, Srikanthaluxmy, Navaneethakrishnan.Suhramanian. 2013. "Introducing bibliotherapy in public libraries for the development of health and social conditions of post war community in Jaffna District-An exploratory study." *Retrieved September 7* https://www.researchgate.net/publication/273841120_Introducing_Bibliotherapy_in_Public_Libraries_of_Jaffna_district_an_Exploratory_Study. Pristupljeno: 26.8.2023.
3. Ayalon, Ofra. 1995. „Spasimo djecu“. Zagreb :Školska knjiga.
4. Balans centar za logopediju i biblioterapiju. n.d. „Što je razvojna biblioterapija?“ Pristupljeno: 23.10.2023.
5. Baruchson-Arbib, Shifra. 2000. “Bibliotherapy in School Libraries: An Israeli Experiment”. *School Libraries Worldwide* 6 (2):102-110. <https://doi.org/10.29173/sl7087>. Pristupljeno: 11.9.2023.
6. Bašić, Ivana. 2021. „Biblioterapija i poetska terapija. Zagreb: Školska knjiga.
7. Bijelić, Angelina. 2022. „Biblioterapija kao oaza iz koje učimo o sebi“. Osnovna škola
8. Brajdić, Igor. 2002. "Vrednovanje anketnih upitnika sa stajališta ispitanika-menadžera u turizmu." *Tourism and hospitality management*8, br. 1-2: 65-78. <https://doi.org/10.20867/thm.8.1-2.6>
9. Brewster, Liz, Sen, Barbara, Cox, Andrew. 2013. „Mind the Gap: Do Librarians Understand Service User Perspectives on Bibliotherapy?“. *Library Trends*. 61. 569-586. https://www.researchgate.net/publication/265928089_Mind_the_Gap_Do_Librarians_Understand_Service_User_Perspectives_on_Bibliotherapy. Pristupljeno: 27.9.2023.
10. Brown, Eleanor Frances. 1975. *Bibliotherapy and It's Widening Applications*. The ScareCrow Press. <https://archive.org/details/bibliotherapyits0000brow>. Pristupljeno: 13.9.2023.
11. Bušljeta, Rona, Piskač, 2018. „Literarna biblioterapija u nastavi književnosti“. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
12. Centar Klubko. 2019. „Fora priče“. <https://www.klubko.hr/srijeda-26-02-u-18h-fora-prica-za-najmlade-15-35-god/> Pristupljeno: 14.7.2023.
13. Centar Klubko. 2024. „Pripovijedanje i terapijske priče u radu s djecom“. Online radionica. <https://www.klubko.hr/online-radionica-pripovijedanje-i-terapijske-price-u-radu-s-djecom/>. Pristupljeno: 23.6.2024.
14. Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara RH (CSSU) 2022. „Razvijanje kritičkog mišljenja kod djece pomoću biblioterapijskog pristupa (Temeljenog na tradicionalnim pričama). Webinar. cssu.nsk.hr. Pristupljeno: 18.9.2023.
15. Centar zdravlja. 2012. „Knjiga kao lijek – terapija čitanjem“. <https://www.centarzdravlja.hr/zdrav-zivot/zdravlje-opcenito/knjiga-kao-lijek-terapija-citanjem/>. Pristupljeno: 17.8.2023.
16. Cornett Claudia E and Charles F Cornett. 1980. „Bibliotherapy : The Right Book at the Right Time“. Bloomington Ind: Phi Delta Kappa Educational Foundation. Pristupljeno: 7.8.2023. ED192380.pdf.

17. Gjurković, Tatjana 2018, „Terapija igrom“. Zagreb: Harfa
18. Gjurković, Tatjana, Knežević, Tea. 2018. „Lavica može i zna biti sretna zbog drugoga“. Zagreb: Evenio.
19. Gjurković, Tatjana, Knežević, Tea. 2017. „Kroz slikovnice učimo djecu i roditelje osvijestiti emocije“. Evenio. Pristupljeno: 13.8.2023. Psihologinje Gjurković i Knežević: Kroz slikovnice učimo djecu i roditelje osvijestiti emocije | Evenio
20. Howarth, Heidi. 2015. „Što me čini hrabrim“. Zagreb: Neretva.
21. Hrvatsko knjižničarsko društvo. 2019. „Biblioterapijski pristup u radu s djecom i mladima u knjižnici“ Biblioterapijski pristup u radu s djecom i mladima u knjižnici | Zagrebačko knjižničarsko društvo | ZKD . Pristupljeno: 13.11.2023.
22. IFLA 1994, “UNESCO Manifest za narodne knjižnice“. http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm. Pristupljeno: 13.9.2023.
23. IFLA 1994, “UNESCO Manifest za školske knjižnice“. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>. Pristupljeno: 13.9. 2024.
24. Klak Mršić, Iva, Ketī Krpan i Jelena Pisačić. „Uloga biblioterapije u narodnoj knjižnici.“ *Kroatologija* 12, br. 2. - 3. (2021): 131-140. <https://hrcak.srce.hr/266364>. Pristupljeno: 22.10.2023.
25. Krpan, Ketī, Iva Klak Mršić i Višnja Cej. „Primjena razvojne biblioterapije u radu s djecom i mladima u narodnoj knjižnici.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 61, br. 1 (2018): 345-361. <https://doi.org/10.30754/vbh.61.1.621> Pristupljeno: 18.9.2023.
26. Kučan Buterin, Anja. "Biblioterapijske radionice u knjižnicama Primorsko-goranske županije." *Knjižničar/Knjižničarka* 13, br. 13 (2022): 27-42. <https://hrcak.srce.hr/294540>. Pristupljeno: 19.9.2024.
27. Lucas, Carla Vale and Luísa Soares. „Bibliotherapy: A tool to promote children's psychological well-being.“ *Journal of Poetry Therapy* 26 (2013): 137 - 147. (PDF) Bibliotherapy: A tool to promote children's psychological well-being (researchgate.net) Pristupljeno: 12.10.2024.
28. Maich, Kimberly, and Sharon Kean. "Read two books and write me in the morning! Bibliotherapy for social emotional intervention in the inclusive classroom." *TEACHING Exceptional Children Plus* 1.2 (2004): n2. ERIC - EJ966510 - Read Two Books and Write Me in the Morning! Bibliotherapy for Social Emotional Intervention in the Inclusive Classroom, TEACHING Exceptional Children Plus, 2004-Nov (ed.gov) Pristupljeno: 11.10.20243
29. Martinović, Ivana i Ivanka Stričević. 2013. "Kompetencije dječjih knjižničara : koliko poznaju literaturu za svoje korisnike." *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, br. 3 (2013): 67-90. <https://hrcak.srce.hr/118012>. Pristupljeno: 9.8.2023.
30. McCaffrey, Keri. 2016. “Bibliotherapy: How Public Libraries can Support their Communities’ Mental Health.” *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management* 12 (2016) Bibliotherapy: How Public Libraries can Support their Communities’ Mental Health Pristupljeno: 23.7.2024.
31. Mikuletić, Natalija. „Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi..“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, br. 2 (2010): 133-140. <https://hrcak.srce.hr/80992>. Pristupljeno: 13.10.2024.
32. Moroney, Tracey. 2006. „Kada sam tužan“. Zagreb: Golden marketing
33. Vladimir Dešček. Pristupljeno: 6.8.2023. Osnovna škola Vladimir Dešček - Biblioterapija

34. Onwubiko, E. C. 2022. „Application of bibliotherapy by school libraries as a tool for enhancement of reading culture and good behaviors among students“. *Library Philosophy & Practice*, 1–30.
https://www.researchgate.net/publication/359795300_Application_of_Bibliotherapy_by_School_Libraries_as_a_Tool_for_Enhancement_of_Reading_Culture_and_Good_Behaviors_among_Students Pristupljeno: 11.10.2023.
35. Ortner, Gerlinda. 2016. „Bajke koje pomažu djeci“. Zagreb: Školska knjiga.
36. Perrow, Susan. 2010. „Bajke i priče za laku noć - Terapeutske priče za djecu“. Velika Mlaka: Ostvarenje
37. Radonić, Marija. „ROĐENI ZA ČITANJE“ NACIONALNI PROGRAM POTICANJA ČITANJA U RH." *Paediatrica Croatica* 66, br. suppl 1 (2022): 10-11.
<https://hrcak.srce.hr/295455> Pristupljeno: 15.9.2023.
38. Rešič-Rihar, Tatjana, Urbanija, Jože. 1999. „Biblioterapija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
39. Rose West, Silke, Sarosy, Joseph. 2021. „Kako pričati priče djeci...i svima ostalima“. Zagreb: Stilus knjiga.
40. Rudež, J. Biblioterapijska metodologija. // Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture 2, 1–2(2004), 55–82.
41. Sabljak Ljiljana. 2022. „Knjiga i kako je čitati: priručnik za vođeno čitanje (biblioterapiju)“. Zagreb: Medicinska naklada.
42. Škrbina, Dijana. 2013. „Art terapija i kreativnost: multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji“. Zagreb: Veble Commerce.
43. Von Sacher Mayer, Josip. 2021. „Pripovijedanje (engl. storytelling) u službi edukacije i selekcije pri zapošljavanju. Diplomski rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, .
<https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:264754>. Pristupljeno: 13.7.2024.
44. Žurić Jakovina, Iva. 2021. „Čitanje kao transfer“. Zagreb: Durieux